

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SARAH KOFMAN

**ORDENER SOKAĞI
LABAT SOKAĞI**

Fransızcadan Çeviren: Murat Erşen

MONOKL
Bellek

Sarah Kofman (1934-1994)

Ordener Sokağı, Labat Sokağı

1960'da Toulouse'da felsefe öğretmenliği yapmaya başladı, aynı yıllarda Jean Hyppolite ve Gilles Deleuze'ün gözetimi altında çalışmalarını sürdürdü. *Nietzsche ve Metafor* adlı tezini Gilles Deleuze'ün yönetiminde tamamladı. 1969 yılında Derrida ile tanışarak düzenli olarak seminerlerini takip etmeye başladı. 1970 yılında Paris 1 Panthéon-Sorbonne'da öğretim görevlisi oldu. 1974'te Jacques Derrida ve Jean-Luc Nancy ile birlikte Galilée Yayınevi'nin "*La philosophie en effet*" serisini kurdu. 1994'teki ölümüne kadar özellikle Freud ve Nietzsche üzerine çığır açıcı yapıtlar kaleme aldı.

Rue Ordener, Rue Labat kitabında Kofman, Almanya'nın Fransa'yı işgali sırasında yaşananları, babasının alınıp götürülmesini ve "toplama kampları" süresince bir Yahudi aile olarak yaşadıklarını anlatmaktadır.

Monokl'un katliamlara, zulümlere ve her türden toplama ve yok etmelere karşı yaşam çağrısının adıdır *Bellek*.

MonoKL Yayınları

- 1- **Ahmet Soysal** / *İlke Olarak Yaşam Üstüne Notlar ya da Mini-Etika*
- 2- **Jean-Luc Nancy** / *Demokrasinin Hakikati*
- 3- **Jean-François Lyotard** / *Pagan Eğitimler*
- 4- **Ahmet Soysal** / *Birlikte ve Başka I ve II*
- 5- **Thomas de Quincey** / *Immanuel Kant'ın Son Günleri*
- 6- **Jean-Luc Nancy** / *Tanrı, Adalet, Aşk, Güzellik: Dört Küçük Konferans*
- 7- **Emmanuel Levinas** / *Maurice Blanchot Üstüne*
- 8- **Michel Henry** / *Marx'a Göre Sosyalizm*
- 9- **Arthur Machen** / *Büyük Tanrı Pan - En Derindeki Işık*
- 10- **Sheckley, Clarke, Doyle, Asimov** / *Yamuk Bakan Öyküler (seçki)*
- 11- **Marguerite Duras** / *Yıkamak Diyor Kadın*
- 12- **Giorgio Agamben** / *Dünyevileştirmeler*
- 13- **Hervé Le Tellier** / *Bar Sonatları*
- 14- **Alain Badiou** / *Sonlu ve Sonsuz*
- 15- **Alain Badiou-Barbara Cassin** / *Heidegger, Nazizm, Kadınlar, Felsefe*
- 16- **Alain Badiou** / *Tarihin Uyanışı*
- 17- **Dionys Mascolo** / *Aşk Üstüne*
- 18- **Peter Sloterdijk** / *Derrida, Bir Mısırlı*
- 19- **Ahmet Soysal** / *İtkisel Mantık*
- 20- **Jean-Luc Nancy** / *Gitmek/Yola Çıkış*
- 21- **Giorgio Agamben** / *Dispozitif Nedir? Dost*
- 22- **Felix Guattari** / *Franz Kafka'nın Altmış Beş Düşü*
- 23- **Robert E. Howard** / *Almuric*
- 24- **Christian Bobin** / *Eksik Parça*
- 25- **Juan Pablo Villalobos** / *Tavşan Deliğinde Fiesta*
- 26- **Giovanni Papini** / *Düşsel Konçerto Cilt I*

- 27- **Hervé Le Tellier** / *Aşktan Bu Kadar*
- 28- **Peter Ackroyd** / *Platon Günlükleri*
- 29- **Vladimir Jankélevitch** / *Ölümü Düşünmek*
- 30- **Jacques Lacan** / *Benim Öğrettiklerim*
- 31- **Bernard Stiegler** / *Politik Ekonominin Yeni Bir Eleştirisi İçin*
- 32- **Giorgio Agamben** / *Şeylerin İşareti: Yöntem Üstüne*
- 33- **Ahmet Soysal** / *Uzun Çizgi*
- 34- **Giorgio Agamben** / *Gelmekte Olan Ortaklık*
- 35- **Gianni Vattimo-Santiago Zabala** / *Hermeneutik Komünizm:
Heidegger'den Marx'a*
- 36- **Antonio Negri** / *Sürgün*
- 37- **Jacques Lacan** / *Televizyon*
- 38- **Ahmet Soysal** / *Ruh Sorusu*
- 39- **Antonio Negri** / *Porselen Yapımı: Politikanın Yeni Bir Grameri İçin*
- 40- **Antonio Negri** / *Sanat ve Çokluk*
- 41- **A. Badiou, S. Zizek, J. L. Nancy, A. Soysal, G. Çıtak, I. Ergüden,
J. Rogozinski, V. Çelebi, G. S. Tanyıldız, B. Stiegler** / *Direnışi
Düşünmek*
- 42- **Hugh Howey** / *Silo: Wool 1*
- 43- **Maurice Blanchot** / *Bekleyiş Unutuş*
- 44- **G. Willow Wilson** / *Elif*
- 45- **Jean-Luc Nancy** / *Dünyayı Yaratmak ya da Küreselleşme*
- 46- **Catherynne M. Valente** / *Ölümsüz*
- 47- **Péter Zilahy** / *Son Pencere - Zürafa*
- 48- **Jacques Lacan** / *Baba-nın-Adları*
- 49- **Jean-Luc Marion** / *Görünürün Kesişimi*
- 50- **Giovanni Papini** / *Düşsel Konçerto 2*
- 51- **Sarah Kofman** / *Ordener Sokağı, Labat Sokağı*

MonoKL
“Mono Kurgusuz Labirent”

YAZININ DOSTLUĞU
ile
DOSTLUĞUN YAZISI

MonoKL Düşünce
Ordener Sokağı, Labat Sokağı
Sarah Kofman

Kitabın Özgün Adı:
Rue Ordener, Rue Labat

©Editions Galilée, 1994
©Monokl Yayınları, 2015

Sertifika Numarası: 22834

ISBN: 978-605-5159-20-7

*Cet ouvrage est publié dans le cadre du Programme d'Aide à la
Publication (P.A.P) de l'Institut français de Turquie.*

*Bu kitap Türkiye Fransız Enstitüsü'nün Yayına Destek Programı
çerçevesinde yayımlanmıştır.*

Birinci Basım: 2015 Şubat
Fransızcadan Çeviren: Murat Erşen
Kitap Editörü: Volkan Çelebi
Kapak Resmi: Nicolas Berniere, 36 fillette
Baskı Hazırlık: Ayten Aydın
Dağıtım: Kırmızı Kedi

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No:3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
Haramidere - İstanbul
Sertifika Numarası: 12027

MonoKL Yayınları
Uğur Mumcu Mah. Serçe Sok. No:33 D:3
Kartal - İstanbul
e-posta: editor@monokl.net
www.monokl.net

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

SARAH KOFMAN

ORDENER SOKAĞI
LABAT SOKAĞI

Fransızcadan Çeviren: Murat Erşen

MONOKL
Bellek Serisi

İçindekiler

I. Dolmakalem	13
II. 16 Temmuz 1942	15
III. Auschwitz'de ölmek	19
IV. Zigzag	23
V. Bayramlar ve yasaklar.....	25
VI. Madam Fagnard	31
VII. Merville.....	37
VIII. Ayrılıklar.....	41
IX. Göçebelik	45
X. Mühürler	49
XI. Notre-Dame-des-Champs Sokağı.....	51
XII. Dönüşüm	55
XIII. Anneler günü.....	61
XIV. Eğitim	63
XV. L'Hay-les-Roses.....	67
XVI. Paravan.....	71
XVII. Kurtuluşlar.....	73
XVIII. Leonardo'nun iki annesi.....	79
XIX. "Kaybolan kadın"	81
XX. Düşsel güzellik.....	83
XXI. Firar	87
XXII. Hastane	91
XXIII. Hendaye – Moissac – Langlois çıkmazı.....	95

Philippe Cros için

I

Ondan bana sadece dolmakalem kaldı. Onu annemin çantasından aldım bir gün, babamın başka hatıralarıyla birlikte orada saklıyordu. Artık üretilmeyen ve içine mürekkep doldurulması gereken bir dolmakalemdi. Tüm okul hayatım boyunca onu kullandım. Ben onu terk etmeye karar vermeden önce o beni “bıraktı”. Hâlâ bende, selobantla birazcık onarılmış halde gözümün önünde, çalışma masamda duruyor ve beni yazmaya, yazmaya zorluyor.

Çok sayıdaki kitabım “bunu” anlatmaya varmak için zorunlu olarak saptığım yan yollardı belki.

II

16 Temmuz 1942, babam yakında “enseleneceğini” biliyordu. Ortalıkta söylentiler dolaşüyor, o gün için büyük bir baskın hazırlığı yapılıyordu. 18. bölgede Duc Sokağı’nda yer alan küçük bir sinagogun hahamı olan babam olabildiğince çok Yahudi’yi bir an önce saklanmaları için uyarmak üzere çok erkenden evden ayrılmıştı.

Sonra eve geri dönüp bekledi: Kendisi de saklanacak olsa, eşini ve küçük yaşlardaki altı çocuğunu (yaşları iki ila on iki arasında olan üç kız ve üç oğlan) onun yerine alırlar diye çok korkuyordu.

Bir yandan bekliyor, bir yandan da eşi ve çocukları kurtulsun diye gelip kendisini almaları için Tanrı’ya dua ediyordu. Bense odanın bir köşesinde (babamın odası, dairenin en büyük ve en güzel odası, duvarları

kaplanmış ve yerlere halılar serilmiş, en iyi döşenmiş olanı, esrarlı ve kutsal bir havaya bürünmüş zira babam orada nikâh, boşanma, sünnet gibi çeşitli dini törenler yapıyordu), büyülenmiş halde onun en küçük jestlerini dahi izliyordum. İshak'ın kurban edilişinin hatırası (küçükken İbranice okumayı öğrendiğim resimli bir Kitabı Mukaddes'te yer alan bu sahnenin reproduksiyonu beni çoğu kez tedirgin etmiştir) geçiyor kafamdan.

Öğleden sonra dört. Kapı çalınıyor. Annem açıyor. Sıkıntıyla gülümseyen bir aynasız soruyor:

“Haham Bereck Kofman evde mi?”

– “Burada değil,” diyor annem. “Sinegoga gitti.”

Aynasız ısrar etmiyor. Gitmeye davranıyor. O zaman babam uzanmış olduğu bir odadan çıkıp geliyor ve:

“Evet, buradayım. Alın beni!”

– “İmkânı yok, kucakta bebeğim var, daha iki yaşında bile değil!” diyor annem ona erkek kardeşim Isaac'ı göstererek. Ardından da ekliyor:

“Bir çocuk daha bekliyorum!”

Ve karnını öne çıkarıyor.

Annem yalan söylüyor! Kardeşim 14 Temmuz'da iki yaşına basmıştı. Dahası hamile de değildi, yani bildiğim kadarıyla! Bu konuda ilki kadar iddialı ola-

mam, ama kendimi çok rahatsız hissediyordum. Henüz “beyaz yalan” ne demek bilmiyordum (o tarihte iki yaşından küçük çocuğu olan erkekleri almıyorlardı ve eğer aynasız çabuk kanan biriye, babam belki kurtulacaktı), ben ne olup bittiğini pek anlayamıyordum: Annemin yalan söyleyebilmesi beni utanca boğmuştu, tedirgin ve sarsılmış bir halde kendi kendime belki de küçük bir kardeşim daha olacak diyordum.

Aynasızın kafası karışmış gibi. Sorumluluk almak istemiyor, anneme meramını anlatabilmesi için babamla birlikte karakola gelmesini söylüyor.

Gidiyorlar.

Altımız kendimizi sokakta buluyoruz, birbirimize sarılmış bağıra çağıra ağlıyoruz.

Bir Yunan trajedisinde “ô popoi, popoi, popoi”¹ gibi çok bilindik feryatları ilk kez okuduğumda, çocukluğumda yaşadığım bu sahneyi düşünmeden edemiyorum, babalarından koparılmış altı çocuk solukları kesilinceye kadar ağlamaktan başka bir şey yapamıyoruz ve içimizde onu bir daha asla göremeyecek olmamızın kesinliği var: “ah baba, baba, baba”.

1 Aristophanes, Kuşlar (ç.n.).

III

Gerçekten de bir daha göremedik babamı. Bir haber de alamadık, sadece Drancy'den yollanmış bir kart, menekşe rengi mürekkeple yazılmış, üzerindeki pulda Mareşal Pétain'in resmi var. Bir başkasının eliyle Fransızca yazılmış. Genelde bizimle iletişim kurarken kullandığı diller olan Yidişçe ya da Lehçe yazmasını yasaklamışlar elbette. 1929'dan beri Fransa'da göçmen olan ebeveynlerim pek "asimile" olmamışlardı, Fransa'da doğmuş ve buranın yurttaşı olmuş bizler ise Fransızca'yı okulda öğrenmiştik. Sınır dışı edildiğini haber veren bu son yaşam belirtisinde, yasal olarak izinli iki kiloluk koli içinde kendisine mutlaka sigara yollanmasını istiyordu. Ve anneme sonuncu ufaklığa iyi bakmasını tembihliyordu.

Annemin vefatıyla beraber, sık sık baştan okuduğum

ve sonrasında da saklamak istediğim bu kartı bulma imkânı ortadan kalktı. San ki babamı ikinci kez kaybetmiştim. Artık ondan geriye hiçbir şey kalmamıştı, kendi eliyle yazmamış olduğu bu kart bile.

Savaştan sonra, Auschwitz'den vefat ilanı geldi. Toplama kamplarına gönderilmiş diğer sürgünler geri döndüler. Bir Yom Kippur² günü, sinagogda, tehcir edilmişlerden biri babamı Auschwitz'de görmüş olduğunu iddia etmişti. Orada bir sene hayatta kalmış. Kapo³ olmuş Yahudi bir kasap (ölüm kampından döndükten sonra, Rosiers Sokağı'nda tekrar dükkân açmıştı), çalışmayı reddettiği bir gün onu kazma darbeleriyle öldüresiye dövmüş ve canlı canlı gömmüş: O gün

2 Yom Kipur (İbranice: יוֹם כִּפּוּר) *kefaret günü*, Yahudiler için yılın en kutsal ve dini ağırlığa sahip günüdür. Ana temaları kefaret ve tövbedir. 26 saat aralıksız süren oruç boyunca yemek yemek ve içmek, yıkanmak, parfüm sürünmek, çalışmak, ateş yakmak yasaktır. Yom Kipur, Yahudilikteki On Pişmanlık Günü'nü (Yamin Nora'im) tamamlar. Yom Kipur, Tışri ayının onuncu günüdür. Yahudilik geleneklerine göre, Tanrı, Roş Aşana'da insanların kader kitaplarını açar ve Yom Kipur'da karar alıp kitapları kapatır (ç.n.).

3 Nazi toplama ve ölüm kamplarında esirler arasından seçilen, diğer esirlere göre daha çok yemek, daha az ceza vs. gibi bazı ayrıcalıklara sahip ama her an ölüm korkusu yaşayan en alt rütbeli gardiyanlar. En alt kategorideki Yahudi ve siyasal suçlulardan farklı olarak kapolar genelde, adi suçlu, Katolik Polonyalı, Çingene gibi esirlerden seçilirlerdi (ç.n.).

Şabatmış⁴: “Hiçbir kötülük yapmadı,” demişti, “sadece biz kurbanlar ve cellatlar için Tanrı’ya dua ediyordu.”

Bunun için, başka pek çoklarıyla birlikte babam da bu sonsuz şiddete maruz kalmıştı: Auschwitz’de ölmek, hiçbir ebedi İstirahate saygı gösterilemeyen, gösterilmeyecek bu yerde.

4 Şabat veya Sebt, Yahudilerin dinlenme günü olan Cumartesi gününü ifade eder. Yahudiler için Yehova ile aralarındaki özel bir bağı temsil eder. İbranice “lišbot” (iş bırakma) kelimesinden gelir. Yahudilikte evrenin başlangıcında (Bereşit) Tanrı’nın dünyayı 6 günde yarattığına ve 7. gün dinlendiğine inanılır ve Tanrı’nın bu günü Yahudilere armağan ettiği kabul edilir. Bu günde iş yapılmaz, elektrik kullanılmaz. Şabat günü Yahudiler gün boyu dinlenir, Tevrat okur ve sinagoga (havra) giderek dua ederler (ç.n.).

IV

“Bana mutlaka sigara gönderin, mavi ya da yeşil Gauloises.⁵” Sigaradan vazgeçemezdi. Evdeyken, Şabat sona erdi mi hemen bir tane yakardı. O gün sigara içmenin yasak olması ona daha da zor gelirdi. Günün son saatlerini hep birlikte İbrani şarkıları söyleyerek geçirirdik, sözlerini onun uydurduğu başka şarkılar da vardı, daha sonra bunlardan birinin melodisini Gustav Mahler’in bir senfonisinde duydum.

Git gide daha karanlık hale gelen bu odada, ele ele tutuşur babamın çektiği ıstırabı sona erdirecek ilk üç yıldızın görünmesini bekleyerek hep beraber ileri geri yürürdük. Vakit gelince bükülmüş kırmızı bir mum yakar, elinde bir kadeh şarapla

5 Fransız sigara markası (ç.n.).

Kiduş⁶ duasını yaptıktan sonra mumu söndürmek için şarabı üstüne döker ve ışığı açardı. İşte o zaman sigara içmeye başlardı.

Savaş sırasında, tütün karneye bağlandığı zaman, onun için kaldırımlardan izmarit toplar ve Jean-Robert sokağına gidip ona sigaralarını sardığı “zigzag” kâğıtlarından almaya bayılırdım.

Daha sonra, bir düşte, caddeyi zigzaglar çizerek geçen bir sarhoş kılığında gördüm babamı.

6 Kiduş, Yahudilik inancında bir kadeh şarapla okunan kutsama duasıdır. Şükran duyguları içerir. Bayram günlerinde ve Şabat'ta ayakta durarak, coşkuyla söylenir (ç.n.).

V

Eve kutsal ve dini bir hava hâkimdi. Babam bir hamdı ve haram yiyeceklerden kesinkes kaçınırdık. Tabakları, sofra takımını şaşırma ya da Şabat günü kapalı kalması gereken elektriği yanlışlıkla açma korkusuyla yaşırdık. Kışları, o gün sobayı yakmak için bir “goy”⁷ kadın gelir ve arife gününden hazırlanmış yemeği gaz ocağında yeniden ısıtırdı. Bize yasak olan bir şeyi onun yapma hakkı olmasına şaşırdım.

Babam neredeyse tüm vaktini sinagogda geçirir ve cumartesi ile bayram günlerinde biz de ona katılırdık. Sinagog oldukça uzaktaki Jules-Joffrin’de yer alıyordu, metroyla Ordener Sokağı’na iki durak mesafedeydi, oraya yayan gidip gelmek zorundaydık.

Dönüşte, çoğunlukla babamın elini tutardım, o ise

7 Yahudi olmayan kimse (ç.n.).

hafif alaycı, sevimli bir gülümseme takınarak Yidişçe ayaklarımı fazla sürümememi söylerdi. Chapelle Garı'nın büyük saatinin önünden geçerdik ve ben önceden neredeyse dakikası dakikasına saati tam tutturarak herkesi hayretler içerisinde bırakırdım.

Aynı zamanda benim doğum günüm de olan Roş Aşana⁸ günü, babamın şofara üflemesini dinlerdik. Annem onunla fazlasıyla gurur duyar ve diğer herkeslerden çok daha iyi bir performans sergilediğini söylerdi bize. Bunu evde yapardı, şofarı bir dolabın çekmecesinden alıp geri koyduğunu görürdüm, orada babamın ibadet sırasında taktığı şal ile muskalarının ve dini usule göre tavukları keserken kullandığı usturasının yanında dururdu. Her Cuma akşamı, torbaları bir ya da iki tavukla dolu kadınlar evin girişinde beklerdi. Topumu duvara atarak oyun oynarken babamın banyodan bekleme odasına gidip gelmesini izlerdim dikkatle. Tüm bunlarda gizemli bir yan vardı ve içimi ürküntüyle doldururlardı. Kasabın⁹ usturasıyla

8 Yahudi takvimine göre yılbaşısıdır. Dünya'nın her yerindeki Museviler tarafından bayram olarak kutlanır. İki gün süren bayram boyunca ailece yemek yeme ve ballı elma veya elma reçeli yeme adetleri vardır. Sinagog'da bayramın ikinci sabahı, senenin iyi geçmesini dilemenin sembolü olarak koç boynuzundan yapılan Şofar isimli çalgı üflenir (ç.n.).

9 Hahamlık yetkisiyle Yahudi yasalarına uygun olarak yiyecek niyetine hayvanları kesmesine resmi olarak izin verilmiş kişi (ç.n.).

İbrahim'in bıçağını, şofarın boğuk sesiyle boğazlanan tavukların feryatlarını bağdaştırdım.

Yom Kippur'da, tüm günü Duc Sokağı'ndaki sinagogda geçirirdik, orada oruç boyunca babam ayini yönetirdi, ben ve iki kız kardeşim ise Adler'lerin üç oğluyla birlikte avluda oynardık. Bizimkiler Simart Sokağı'nda oturan bu aileyle çok yakındı. Baba, anne ve kızlardan biri tehcir sırasında öldü. Üniversite çağında, Sorbonne'da erkek kardeşlerden biri olan Oscar'la yeniden karşılaştım, benimle yaşıttı ve o da felsefe okuyordu. Çok sonraları, Aubier yayınevinin bir kabulünde bir kez daha rastlaştık, çok dokunaklı bir karşılaşma olmuştu.

Hamursuz Bayramı'nı ve hazırlıklarını çok severdim. Annem mutfaktaki tüm öteberiyi güzelce temizlerdi, en küçük bir ekmek kırıntısının dahi dikkatli gözlerinden kaçmadığına emin olmak için bir elektrikli lambayla yatağın altına bakarken görüyorum onu hâlâ. Seder¹⁰ sofrasında kendisine bir yer ayrılan İlyas Peygamber girsin diye sahanlığa açılan

10 Seder, Yahudi evlerinde, bayram akşamı için özel olarak hazırlanmış sofradır. Sofrada mumlar, Hagada kitabı (Pesah öyküsünün yazılı olduğu kitap), her bir katılımcı için birer şarap kadehi ve özel Seder tabağı bulunmaktadır. Bu gecede, (ideal olarak sadece Pesah'ta kullanılan) en güzel tabak çanak ve tertemiz örtülerin kullanılması âdettir. Seder masasının ortasına büyük bir tepsi koyulur (ç.n.).

kapıyı araladığında aklım çıkardı. İbranice geleneksel şarkılar söylemeye ve babamın yedi Mısır belasını¹¹ anlatmasını ve o gece neden acı otlar ve başka özel yiyecekler tüketmemiz gerektiğini gerekçelendirmek için yaptığı açıklamaları dinlemeye bayılırdım. Seder sırasında doğrudan çocuklara yöneltilen dini sorulara cevap vermiş olmaktan duyduğum heyecan ve gurur büyüktü. Annemin korkunç maskeler takarak bizleri korkuttuğu Purim Bayramı'nı¹² ve babamı sinagogda diğer hasidimlerle, daha sonra hepimizin öpeceği [Tevrat] tomarlarını çok yükseğe kaldırarak dans ederken gördüğümüz Simha Tora¹³ Bayramı'nı da se-

-
- 11 On Bela (İbranice: המכות עשר, Eser Ha-Makot) veya Mısır Belaları (İbranice: מצרים מכות, Makot Mitzrayim), Tevrat'ta Çıkış kitabının 7 ila 12. bablarında anlatılan, köle olan İsrailoğullarının serbest bırakılması için Yehova tarafından Mısır firavununa gönderilen belalar dizisidir. Firavun, İsrailoğullarının gitmesine, onuncu bela gerçekleşene kadar izin vermemiştir (ç.n.).
 - 12 Purim (İbranice: פורים, anlam: *kura*), antik Pers İmparatorluğu'nda yaşayan Yahudilerin, Vezir Haman'ın tüm Yahudileri öldürmek için hazırladığı tuzaktan kurtuluşunun anısına kutlanan bir bayramdır. İbadetlerin yanı sıra kostüm giymek ve maske takmak gelenekler arasındadır (ç.n.).
 - 13 Simha Tora (İbranice: תורה שמחה "Tora ile neşelenmek") bir yıllık toplu Tora okuma döngüsünün sona erdiğini ve yeni döngünün başladığını işaret eden kutlamadır. Simha Tora'nın ana kutlamaları sinagogdaki sabah ve akşam ayinlerinde yapılır. Simha Tora, birçok Ortodoks ve Muhafazakâr cemaat için, Tevrat parşömenlerinin sandıktan çıkarılıp gece okunduğu tek zamandır. Sandıklar açılırken ibadete katılanlar, oturdukları yerden kalkıp Tevrat parşömenleriyle birlikte şarkı söylerler ve dans ederler (ç.n.).

verdim. Bir de Sukot¹⁴ Bayramı'nı, birkaç gün boyunca evin girişinde bu amaçla inşa edilmiş yapraklardan yapılma çardaklar altında yemekler yedik.

14 *Barakaların Festivali* veya *Çadırların Festivali* olarak adlandırılan Sukot yedi gün süren kutsal bir bayramdır. Eylül-Ekim sonları arasında kutlanır. Yahudilerin bir hafta boyunca evlerinden çıkıp bir çardakta (Suka) yaşadığı bayramda Suka, Yahudi milletin bir zamanlar çölde geçirdiği 40 yıllık göçebe hayatı, bulabildikleri kuru çalı, ot ve dallardan yaptıkları çardaklarda barındığını hatırlatan bir semboldür (ç.n.).

VI

16 Temmuz 1942'den sonra baskınlar daha da arttı: Kadınlar, ihtiyarlar, çocuklar, Fransız yurttaşı olan olmayan bütün Yahudiler bundan nasibini aldı. Toplanıp götürülürüz korkusuyla okula gitmek de mümkün değildi artık. Bir süredir “yıldız” takan herkes çıkışta “enselenme” tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Bir gün babam bu nişanlardan, bu utanç verici nişanlardan almak üzere emniyete gitmiş, annem de bunları paltolarımıza dikmişti. Biz Yidler¹⁵ artık sadece “burunlarından” ve sünnetli organlarından tanınmayacaktık. Böylece metroların üçüncü sınıf son vagonlarına tıkılmış biz “yıldızlılar”ı toplamak git gide daha kolaylaşmıştı.

Doudeauville Sokağı'ndaki okulumda her teneffüs

15 Youpin: Yahudiler için kullanılan aşağılayıcı sözcük (ç.n.).

“Pis Yid” diye çağırılıyordum. Bir gün, o sıra benim gibi yedi yaşında olan oyun arkadaşlarımdan biri, Jeanne Le Sovoi’nın avluda bana hakaret eden kızlardan birine iki tokatla karşılık verdiğini görmek beni şaşırmıştı. Daha sonra, Savaş’ın ardından, onunla Jules-Ferry Lisesi’nde son sınıftayken tekrar karşılaştım. O uygulamalı bilim, ben felsefe bölümündeydik. Biraz lafladık: Her şey hâlâ o kadar tazeydi ki ağlamaya başlamadan anmam mümkün değildi. Ancak birkaç yıl önce, çocukluğumun Jeanne’ı ile tesadüfen yeniden karşılaştığımda konuşabildim onunla büyük cesaret göstermiş olduğu o dönemi: Hatırlamıyordu!

Buna karşın, Ekim 1943’de okul yeniden açıldığında, sınıfımızın en iyisi olan Hélène Goldenberg’in sürgüne gönderilmiş olduğunu öğrendiğimizde içine düştüğümüz şaşkınlığı anımsıyordu. Romanya kökenli bir Yahudi olan bu kız Émile-Duployé Sokağı’nda oturuyordu: Büyük Vel d’hiv baskınında¹⁶ alınmış ve asla geri dönmemişti. Diğer bir uğursuz haber de

16 Vel d’Hiv baskınında 16-17 Temmuz 1942’de Nazi işbirlikçisi Vichy Hükümeti’nin talimatı üzerine, Fransız polisi, kadın, erkek, çocuk, 13 bin 152 Yahudinin evine baskın yaparak, onları Drancy kampında ve hapishaneye çevrilen Velodrom d’Hiver’de topladı. Yalnızca Vel d’Hiv’de 8 bin Yahudi aile aç susuz 5 gün hapsedildikten sonra Auschwitz’e gönderildi. Bu baskının ardından tüm Fransa’da baskınlar başladı ve 42 bini aşkın Yahudi toplanarak Nazi kamplarına gönderildi. Bunlardan yalnızca 2 bin 500’ü hayatta kalmayı başardı (ç.n.).

Mathilde Klaperman'ın ölümüydü. Umutsuzluk içindeki annesi kocasının tehcir edilmesine dayanamadığından gece boyu gazı açık bırakmıştı.

İlkokul ikinci sınıftaki öğretmenimiz Madam Fagnard, sınıfta, yaşanan dramı anlattı ve her yeri kuşatan anti-semitizme rağmen, öğrencilerini Yahudi yavrucağın cenazesine gitmeleri için teşvik etme cesareti gösterdi.

Doudeauville Sokağı'ndaki bu ilkokulda çalışan kadın öğretmenlerin hemen hepsine bayılıyordum. Avluda bize “Ormanda her Pazar, küçük kuşlar...” şarkısını söyleten Matmazel Chevrin'e ve de daha sonraları, savaşın ardından okula dönmem mümkün hale geldiğinde Matmazel Bordeaux'ya. Ama Madam Fagnard'a karşı daha başka bir hürmet besliyordum. Sadece hatırı sayılır bir öğretmen değil, tüm sıkıntılara hassasiyet gösteren iyilik dolu bir kadındı.

Sirenler çaldığında onunla birlikte kütüphanenin mahzenine inerdik; dikkatimizi dışarıdaki tehlikeden içeriye çekmek için bize şarkılar söyleyip oyunlar oynatarak ya da *Fareli Köyün Kavalcısı* gibi hayli tedirgin edici hikâyeler anlatarak “alarm” durumunu ve kapıldığımız endişeyi nasıl unutturacağını iyi bilirdi. Kendi evinde piyano dersleri verirdi. Ailemin ne kadar yoksul olduğunu bildiğinden, benden para almazdı.

Evimize gelirken bize oyuncaklar, *Bicot* adında çizgi romanlar ve kitaplar getirirdi. Ondan küçük oyuncak bir bebek aldığımı hatırlıyorum (korkmadığım tek bebek buydu), giysileriyle birlikte yılan derisi taklidi, kestane rengi bir sandığın içindeydi: Aklıma gelen başıma gelmişçesine, apartmanın mühürlenmesinden sonra onu bir daha geri alamadım. Buna karşılık, o gece “Labat Sokağı’nın hanımı”nın¹⁷ evinde saklanmak üzere evden çıktığımda, yanımda *Jean-Paul Chopard’ın Maceraları’nı* götürmüştüm, “La Bibliothèque rose” baskısı bu resimli kitabı Madam Fagnard doğum günümde hediye etmişti bana (Chapelle sokağı 75 ya da 77 numaradaki evine çıkmış ve kapının eşliğinde ona “Bugün benim doğum günüm!” demiştim. Gidip bana bir kitap getirmişti. Sınıfın kitaplığından ödünç aldığım onca kitaptan dolayı, okumanın benim tutkum olduğunu biliyordu (Galiba ona *Büyücü Merlin*’i okurken başıma geleni anlatmıştım: Kitaba öyle dalmıştım ki sandalyede sallanırken hiç farkına

17 “La dame de rue Labat”, Sarah’ın nine diye çağırdığı, Kofmanların çocukları çok seven eski bir komşusudur. Sarah’ın annesi çocuklar için duyduğu sevgiyi hatırlayarak bu kadının evine sığınmaya karar verir. Tek gecelik bu misafirlik, Kofmanların evi alt üst edilip mühürlenince ve bütün aile arandığı için “Libération”a kadar sürer. Bu yüzden Labat Sokağı sığınma-yeri olduğu kadar, Orde-ner Sokağı’ndan ayrılış da Sarah için annesinden ve Yahudilikten kopuş vesilesi olacaktır (ç.n.).

varmadan şömineye düşüvermiş ama sakince okumaya devam etmişim).

Bazen beni ve kız kardeşlerimi Paris'i ve civarını gezmeye götürürdü: le Mont-Valérien'i ya da Vincennes hayvanat bahçesini ziyaret ederdik. Bu son gezintilerin her birini kendi seçtiğimiz kartpostallara geçirirdik: "Fil" Rachel, Annette, "maymunlar" ve ben, "ayılar".

Yokluk zamanlarında, öğrencilerden özellikle yoksul mahallelerdeki yaşlılara vermek üzere havuç ve patates getirmelerini isterdi.

Okulun avlusunda, peynirli pasta ve kremalı süt dağıtırken, yönetmelikle belirlenmiş porsiyonları aşarak bana istediğim kadar ikram ederdi. Hazırlık sınıfında okuduğum zamanlarda bir gün teneffüste o kadar çok süt içmişim ki sınıfın ortasında kusuvermişim: Duvara karşı ayakta durma ve diz çökme cezası almıştım. Aile içinde Hristiyan, fazla Hristiyan görülen diz çökme âdeti bana başından beri yasak olduğu için bu hadise beni daha da ezmişti.

Yahudi komünist örgütleri annemi bizi köye saklaması için teşvik edip bize sahte yemek kartları temin ettiğinde, sahte isim olarak öğretmenimizinkini seçmiştik.

VII

Böylece 1942 yılının Temmuz ayı ile 1943 yılının Şubat ayı arasında, annem bizi saklama işine girişti. (Jacquot diye “vaftiz edilen) Isaac ve Joseph, çok küçük olduklarından Fransa’nın kuzeyinde bir çocuk yuvasına yerleştirildi. Mastoid iltihabı nedeniyle yakın zaman önce kulağından iki ameliyat geçirmiş Annette’in sağlık durumu hassas olduğundan Eure bölgesindeki Nonancourt’ta yaşayan, kocası Yahudi olmayan Jeanette adında komünist bir Yahudi kadın onun bakımını üstlendi. Durumdan haberdar olduğu için, beslenecek durumda olmayan Parisli çocukları konuk edebilecek köylüler bulma görevini (bu resmi gerekçeydi) üstüne almıştı. Jacqueline’e dönüşen Rachel, Henri olan Aaron ve ben Merville bölgesinde yer alan Nonancourt’a birkaç kilometre mesafede saklandık.

Köyü, çiftlik hayvanlarını ve çocukluğumda gördüklerimden çok farklı olan köy besinlerini keşfetmem böyle oldu. Okula gitmek için beş kilometre yürümek gerekiyordu. Soğuktan felç olduğumdan ve ayakkabılarım büyük geldiğinden zar zor yol alıyordum. Sınıfa varmak mutlu ediyordu beni, zaten Madam Morin'in ders verdiği tek bir sınıf vardı. *Yavru Horoz, Kedi ve Yavru Fare* [La Fontaine] masalını eşi benzeri olmayan bir pelteklikle okumam arkadaşlarımda neşe ve sempati hisleri uyandırıyor. Okul kendimi "iyi" hissettiğim ve annemden ayrı düşme bir parça katlanmayı başarabildiğim tek yerdi. Zamanımı ağlayarak ve yemek yemeyi reddederek geçiriyordum, özellikle de bana hep yasak edilmiş domuz eti verildiğinde. Tam olarak bilincinde olmasam da, baba yasasına itaat kisvesine bürünen bu ret, eve, annemin yanına dönmek için bana bir bahane sağlıyordu. Ve gerçekten de kız kardeşim Rachel ona, beni geri alması gerektiğini yazıyordu çünkü bu tavırlarım yüzünden, herkese Yahudi olduğumuzu belli edecektim. Böylece dönmeme karar verildi. Jeannette'in kız kardeşi Edith (o da komünist bir Yahudi'ydi) bir gece yarısı beni Paris'e götürdü.

Sabahın üçü: Edith annemin evine gitmekten korkuyor; takip edilmiş olabiliriz. Gecenin bu saatinde,

habersizce kimin kapısını çalabileceğimizi soruyor bana. Aklıma Madam Fagnard'dan başkası gelmiyor. Kapıyı açtığında şaşkın ve tedirgin yüzünü yeniden görüyorum. Hiç paylamıyor beni, sadece yatalak ihtiyar annesini uyandırmamak için gürültü çıkarmamamı rica ediyor. İhlamur kaynatıyor bana, örtü getiriyor ve salondaki bir koltukta tükenmiş halde uykuya dalıyorum.

VIII

Gerçek tehlike: annemden ayrı düşmek. İki üç yaşımıdayken, büyük havuzun yanındaki Sacré-Cœur'ün bahçesinde onu birkaç saniye gözden kaybetmiş ve bağırmaya başlamıştım. Üç buçuk yaşımıdayken, o sıra yedi yaşında olan kız kardeşim Rachel'le birlikte Berck-Plage'daki tatil köyüne gönderildiğimde, onun yanından bir adım bile ayrılamıyordum. Tuvalette dahi peşinden gidiyordum, o da benimle birlikte kalması gerektiğinden “ufaklıklar”la oynamak ve yüzmek zorunda kalıyordu. Bir gün, bir koruda, yağ satarım bal satarım oynarken, ablam mendili alınca koşmaya başladı. Gittiğini sanarak ben de arkasından koştum. Çileden çıkan belletmen beni kollarımdan yakalayıp oyundan uzaklaştırdı ve ağlanıp sızlanmalarıma rağmen yalnız bıraktı. Bayılmışım, kendime

geldiğimde revirdeydim, eve dönünceye kadar hasta bir halde pek çok gün orada kaldım.

Kuzey Garı: Vagonun camına yapışmış, annemle babamı izliyorum ve sonunda babamın gülümsediğini fark ediyorum. “Kurtulmuştum”. Bu dönemden sonra adeta karakterim değişti, hemen öfkelenen sulu göz bir kıza dönüştüm, durmadan parmağımı emiyordum.

Merville’den dönünce, annemle evde kaldım. Artık okula gitmediğimden, ben de öğretmenliğe soyundum, ona (saklamış olduğum *Antoine et Antoinette* el kitabı yardımıyla) Fransızca okuyup yazmayı öğretiyordum. Birlikte kötü yünden örgüler de örüyorduk. Kabakulağa yakalanıp kırk gün derse gidemediğimde olduğu gibi, yine bütün gün annemle yalnız kalabiliyordum.

Zaman zaman arkadaşlar, eşleri tehcir edilmiş kadınlar bizi ziyaret etmeye geliyorlardı. Bu kadınlardan biri, anlattığına göre, iskambil falcısına gittiğinde kocasından “haber” almıştı. Biz de Charbonnier Sokağı’na iskambil kâğıtlarına sorular sormaya gittik. Falcı –kahin!– büyük bir tehlikenin babamı tehdit ettiğini söyledi. Etrafının alevlerle ve dumanı tüten yüksek ocaklarla çevrili olduğunu görüyormuş. Ornano Bulvarı’na çıktığımızda, annemle ben pek yatışmamıştık

doğrusu! Büyü bilimlerinin haber vermeden ortadan kaybolanların akıbeti hakkında çok şey bildiğine kanaat getirmiştik.

IX

Ev baskınları artıyordu ve annem beni yanında tutmaktan korkuyordu. Beni gizlemek için yeni girişimlerde bulundu. Önce, Somme'daki köye saklamaya çalıştı. Orada ağlayarak ve yemek yemeyi reddedererek iki gün kaldım. Annem beni geri aldı ve daha rahat görmeye gelebileceği Paris'te saklamaya karar verdi. Département Sokağı'nda oldukça sempatik bir ailenin konuğu oldum, elimin altında bir sürü kitap vardı. Bir hafta dayandım. Claude-Bernard Hastanesi bulaşıcı hastalıklar koğuşunda da bir hafta saklandım. Kızıl hastalığı kapmışım gibi tecride kondum. Hemşireler bana yün çilelerini sardırıyor ve beni çizgi romanlarla besliyorlardı: Üç gün tahammül etmemi sağlayan *Bibi Fricotin* ve *Les Pieds Nickelés*'i okudum. Ardından yatakhaneleri ve şalgamı keşfettiğim

Petits-Ménages Sokağı'ndaki yatılı okula bırakıldım, burada üzüm şekeriyle kendi yaptığı baharatlı ekmeklerden getiren annemin ziyaretini bekliyordum sabırsızlıkla. Özellikle de gelip beni almasını umuyor ve bir kez daha domuz eti yemeyi reddediyordum.

Geriye Yahudi inançlarına uygun hazırlanmış [kaşer] yemekler yemeye devam edebileceğim Yahudi bir çocuk evinde gizlenmem için bir yol bulmak kılıyordu.

Lamarck Sokağı'na gittik. Hıçkırık tutmuştu ve vardığımızda kustum. Annem idari formaliteleri halletti ve uzaklaşmaya başladı. Merdivenlerde ağladığımı, bağırip çağırıldığımı duymuştu. Gerisin geri geldi ve ben de onunla birlikte gittim.

Bir sonraki gece Gestapo, Lamarck Sokağı'na uğradı ve tüm Yahudi çocukları tehcir edildi. Annem inanmamıştı ve ne olursa olsun artık beni yanından ayırmamaya karar verdi.

“Bu”nun olması çok gecikmedi.

9 (?) Şubat 1943, akşam saat sekiz. Mutfakta haşlanmış sebze yiyoruz. Kapı çalınıyor. Bir adam giriyor içeri: “Hadi bir köşeye saklanın, siz ve altı çocuğunuz bu akşam listedesiniz.” Ve çekip gidiyor.

Onu bir daha asla görmedim.

Baskın söylentileri olduğunda, uyumaya bazen

birinin evine bazen diğerininkine gidiyorduk. Süt satıcısı Maggi'nin evinde geçirdiğimiz bir geceyi hatırlıyorum, büyük kara bir kedi annemle yattığımız yatağa çıkıp mırıldanmaya başlamıştı. Bir başka gece, evimizin altındaki eczaneye sığındım (ama bu sefer annem yoktu). Bu kadını çok severdim. Bize oynatabilelim diye kafamı karıştıran ve beni büyüleyen büyük reklam panoları hediye ederdi. Ertesi günün sabahı, çok hoş bir çay takımıyla kahvaltısını benimle birlikte yaptı ve bana *Gülliver'in Maceraları'nı* armağan etti.

Ama en çok müracaat ettiğimiz kişi “Labat Sokağı'nın hanımı”ydı. Hâlâ Poissonnier Sokağı'nda otururlarken ailemin eski bir komşusuydu. “Pek güzel sarışın yavrucaklar”ın olduğu bir arabayı iten annemi fark edivermişti sokakta. Hep sağlığımızın nasıl olduğunu sorardı. “İşte çocukları seven bir kadın,” demişti annem. “Bizi sokakta bırakmaz!”

Sebze çorbamızı bitirmeden, hatta bu meçhul adamın ne dediğinin tam olarak ayırdına bile varmadan oradan ayrılıyoruz. Ordoner Sokağı ile Labat Sokağı'nı bir metro durağı ayırır. İkisi arasında Marcadet Sokağı vardır. Sonu gelmeyecekmiş gibi hissediyorum ve yol boyunca kusuyorum.

Hanım oradaydı. Mide kanserinden mustarip kız

kardeşinin bakımıyla ilgileniyordu. Bizi bir gece için konuk etmeyi kabul etti ve kar beyazı kremalı bir tatlı ikram etti. Üzerinde sabahlık vardı, onu çok güzel, tatlı ve şefkatli buldum. O akşam, bizi onun evine neyin götürmüş olduğunu neredeyse unutuvermişim.

X

Mühürler kapının üzerindeydi. Uğramışlardı. Gece yarısı. Altı Gestapo tarafından çocuk başına bir mühür. Boşuna gelmiş olmanın öfkesiyle, mobilyaları, diyor kapıcı bize, pencereden atmışlardı. Babamın odasındaki koltuklar ve divan, hepsi kırılmış, parçalanmıştı. Hiçbir şey bırakmamışlardı.

Dairemiz ilk kattaydı ve kısmen bir verandaya bakıyordu. Apartmanın altında bir restoran işleten sahanlıktaki komşu sayesinde, son bir kez pencereden “evimize” girebilmiştik. Rüyalarım dışında, bir daha asla dönmedim oraya. Savaşın sonunda evi geri almamız mümkün olmadı, zira “işgal edilmişti” ve biz de sadece kiracıydık. Chapelle kapısındaki Langoisse çıkmazında, serserilere ve Çingenelere yataklık eden, her türlü konfordan yoksun (başta elektrik yoktu, su

akmıyordu, tuvaletler pis ve dışardaydı) havası bozuk bir bölgede –“felaketzedeler”le birlikte– yeni bir konuta yerleştik. Geçici süreliğine olacaktı. Ama annemin Buttes-Chaumont yakınında bir H.L.M’ye¹⁸ yerleştiği tarih olan 1957’ye kadar sürdü.

Hızlı olmak gerekiyordu. Annem birkaç fotoğrafı, gümüş sofra takımlarını ve ufak tefek birkaç parça eşya daha aldı, ardından o ve ben kendimizi sokakta bulduk. “Arandığımız” için artık sarı yıldızlarımızı tehlikeye atılmadan sergilememiz mümkün değildi ve nereye gideceğimizi bilmiyorduk.

18 *Habitation à Loyer Modéré*: Savaş sonrasında baş gösteren konut krizine çözüm olması için 1950’de kurulan orta halli kiraya sahip özel ya da kamuya ait meskenler (ç.n.).

XI

Labat Sokağı'na geri döndük. “Hanım” “bir çözüm buluncaya kadar” bizi saklayıp korumayı kabul etti. Meteliğe kurşun atıyorduk ve yemek karnemiz de yoktu. Bizi “saklayanlar”, tıpkı bizim gibi, tehcir edilme ya da kurşuna dizilme tehdidi altındaydı.

Hanım, diğer tüm kiracıların sevgisini kazanmış olduğundan ihbar edilmekten yakayı kurtardı, tabii onunla birlikte biz de kurtulduk. Mahalle Yahudi doluydu. Neredeyse her gece “baskına gelen” polis arabalarıyla uyanıyorduk. “Bu sefer bizim için geldiler” diye düşünüyorduk. Kaygı, bombardımanla birlikte ikiye katlanıyordu: Gece gece mahzene ya da metroya inmek zorunda kalıyorduk, bu sırada saklandığımızı binadaki “işbirlikçilerden” gizlemek mümkün olmuyordu.

Büyük “Chapelle Bombardımanı”na dair bilhassa can sıkıcı bir olay hâlâ hatırımda. Léon Sokağı’ndaki bir dispanserde bir gün önce bademcik ameliyatı geçirmiştım. Füzeler bizi uykudan uyandırdı, beni büyük bir dikkatle battaniyelerle sarıp sarmalamak zorunda kaldılar. Bütün gece mahzende kaldık. Ertesi gün hasarı tespit etmeye gittik. Çevredeki binaların hemen hepsi yıkılmıştı, duvar yüzlerinin görünüşü üzerimde büyük bir etki yaratmıştı, bir tek onlar ayakta kalmıştı.

Labat Sokağı’ndaki ikametimiz geçici olacaktı. Savaş boyunca sürdü. Başlangıçta beni daha güvenli bir yere yerleştirmek için yeni bir girişimde bulunuldu. “Hanım” beni Notre-Dame-des-Champs papazının evinde saklamayı önerdi. Kuşkusuz vaftiz olmayı kabul etmem gerekecekti ama vaftiz savaş sonrasına ertelenebilirdi. Annemi ikna etmeyi başardı. Bir sabah vakti, üçümüz Notre-Dame-de-Sion Enstitüsü’ne gittik.

“Hanım” az zaman önce kız kardeşini kaybetmişti ve büyük bir “yas” içindeydi. Siyahlar giymişti, saçlarının sarılığı ve mavi gözlerinin melankolik yumuşaklığı beni çarpmıştı.

Gitmem için beni cesaretlendirmek amacıyla, Berquin’in *L’ami des enfants* [Çocukların Dostu] kita-

bını hediye etmişti bana. O ve annem peder Devaux ile durumumu tartışırken, ziyaretçi odasında yalnız kalmıştım. Dikkatimi boşuna küçük bir tazının öyküsüne vermeye çalışıyordum. Peder Deavux'nun geldiğini fark ettim: Uzun kızıl bir sakal, koca bir göbek, papaz giysisi. Beni korkutmuştu, içimi tuhaf bir rahatsızlık doldurmuştu. Bu kez annemden basitçe ayrılmaktan başka bir şeyin söz konusu olduğunu hissediyordum belli belirsiz.

Kapı açık, kaçıyorum. Dokuz yaşında, kendimi sokakta yeniden yalnız buluyorum. Metroya atlayıp Labat Sokağı'na dönmeye karar veriyorum. Biletçi kadına “annemi kaybettiğimi” söylüyorum. Biletsiz geçmeme müsaade ediyor. Marcadet-Poissoniers'de iniyorum; kimsenin tek bir sorusuna dahi muhatap olmadan hem de. Titreyerek beş katı tırmanıp, merdiven basamaklarına oturarak kapı eşiğinde bekliyorum: Sonunda elbet geri dönecekler! Hayli geç saatte, hiçbir tedirginlik emaresi göstermeden geri dönüyorlar da gerçekten.

Hanım beni yanında tutmaya karar veriyor.

XII

Sokağı gören balkonuyla birlikte dairenin üç odası vardı. Küçük bir mutfak; banyo yok; tuvaletler sahanlıkta. Odun ve kömürle beslenen (ki bunları bulmak bizim için git gide daha zor bir hale geliyordu) bir kuzine tüm evi ısıtıyordu. Büyük bir sıkışıklık içinde savaşın sonuna kadar orada birlikte yaşamamız gerekecekti. Evlenmeden önce oğlunun kaldığı en güzel odayı anneme vermişti. Ben yemek yemek için kullanılan yan odadaki bir divanda yatıyordum. Yanındaki odada bundan sonra “nine” diye çağırdığım bu kadın kalıyordu, o da beni “Suzanne” diye vaftiz etmişti, çünkü takvimde onunkine (Claire) en yakın isim buydu. Başlarda, annemle birlikte kalmaya devam ediyordum. “Onun” odasında, zamanımı oğlunun camlı kitaplığından aldığım çocuk kitaplarını

okuyarak geçiriyor ve abajur olarak kullanılan dünya küresine bakarak ve onu döndürerek eğleniyordum. Annemim hazırladığı kaşer yiyeceklerden yiyordum; annem ara sıra, tehlikeye atılarak, yine bunlardan bulmayı denemek için dışarı çıkıyordu.

Ama çok geçmeden, nine, çocukken yediklerimin sağlığa zararlı olduğunu söyledi; solgundum, “ağırkanlı”ydım [lenfatik], yeme alışkanlığımı değiştirmem gerekiyordu. Bundan böyle benimle o ilgilenecekti. Her halükârda, annem artık pek çıkamıyordu ve benim “hava almaya” çıkmayı sürdürmem gerekiyordu. Bir çocuğun kimlik kartını çok nadiren soruyorlardı, o da beni kızı olarak tanıtıyordu.

Dul olan nine, oğlu evlendiğinden ve kız kardeşi öldüğünden beri, “sinir zayıflığıyla” başa çıkmaya çalışarak yalnız yaşıyordu. Kendini şarkı söylemeye adayıp, sağlık sebeplerinden dolayı bundan vazgeçmek zorunda kaldığından beridir küçük bir matbaa “işletiyordu”. Flandre Sokağı’nda kitapçılık yapan “arkadaş”ı Paul aşağı yukarı haftada bir kez akşam yemeğine geliyor ve geceyi onunla geçiriyordu.

Bu günlerde saçına başına ve makyajına büyük özen gösterirdi. Bana masaya Şam kumaşından en güzel örtüleri serdirir, en güzel takımları çıkarttırır, akşam ve gece için beni annemin yanına gönderirdi.

Annem bu duruma gitgide daha zor dayanıyor, ahlaka aykırı buluyor ama tabii hiç bir şey söyleyemiyordu. Özellikle de ninenin bana gösterdiği şefkate tahammül etmekte çok zorlanıyor, bunu haddinden fazla buluyordu. Oysa bu kadıncağızın çocuklara bayıldığını (üstüne üstlük gün içinde, çok geçmeden kiskanmaya başlayacağım Jeanin adında başka bir küçük kıza daha göz kulak oluyordu,) terk edilmiş kedileri beslemek ve sevmek için topladığını çok iyi biliyordu, ama işte yine de kendini alamıyordu! Neden bu kadar çok öpüyormuş efendim beni? Yatarken, kalkınca, hiçbir fırsatı kaçırmıyormuş. Gerçekten de evdeyken bizim ne sabah ve akşam öpüşme ne de bu kadar çok sarılıp kucaklaşma âdetimiz vardı.

Yavaş yavaş, nine bende büyük bir dönüşüm yarattı. Saçımı değiştirdi. İki kız kardeşimin saçları uzun, İngiliz tarzı bukleliydi ve ben onları kiskanırdım. Okulda bitlendiğim için annem benimkileri oğlan çocuğu gibi hayli kısa kestirmişti. Saçlarımı gazyağıyla yıkayıp, sık bir tarakla tararken bir yandan da beni en az oyuncak bebeklerin gözleri kadar ürküten mekanik bir kuklayla oyalamaya çalıştığı o seanslar hâlâ aklımda.

Saçlarım uzamıştı ama kıvrır kıvrır olmadı. Nine kafamın tepesine iki küçük rulo koyup siyah kadifeden

hoş bir kurdele taktı. Ayrıca beni bambaşka giydirmeye başladı: O zamana kadar iyi giyinemiyordum çünkü kıyafetlerimiz yardım kuruluşlarından geliyordu. Nine bana “ısmarlama” elbiseler yaptırdı. Bana ustura ağzıyla eski kıyafetleri “bozmayı” öğretti ve bana bu eski kumaşları kullanarak dikiş makinesinde arı peteği şeklinde büzgülü korsajlar, kloş etekler ve küçük bir manto dikti.

Yeni diyetime alışmak zorundaydım. Kanlı et bana hep yasak edilmişti. Ordener Sokağı’ndayken, mutfakta, annem pis biftek parçalarını süzölmeleri için saatlerce bekletir, üstüne de kaynatırdı. Labat Sokağı’nda ise, çorbanın içindeki çiğ at etini yiyerek “yeniden sağlığıma kavuşmak” zorundaydım. Domuz eti yemem ve eritilmiş domuz yağının kullanıldığı bir mutfakta “yetişmem” gerekiyordu.

Sık sık kusuyordum ve nine öfkeleniyordu; daha kolay sindirmem için verdiği süt tabletlerini bile yutamıyordum. Vücudum, bana bu kadar yabancı olan ve sadece tedirginlik veren bu perhizi, kendi tarzında, reddediyordu. Hâlbuki nine harika bir aşçıydı. Yiyecek karneye bağlanmasına rağmen, karaborsa ve Saint-Lô’daki bir kuzin tarafından düzenli olarak gönderilen yumurta ve tereyağı kolileri sayesinde, ufak börekler çörekler yapabiliyordu ve bu sayede daha

nce hiç doymadığım kadar doyuyordum. Eski bir ipek kadın orabında bana “hazmı zor ve uyuz yapan” unu eletiyor ve böylece işgal sırasında her sabah beyaz ekmeğimizi yemekten geri kalmıyorduk.

Normandiya çıkarmasından sonra, koliler artık gelmez oldu ve savaşın son ayları daha az huzurluydu. Halk kantinine, makarna ve fasulye karavanasına talim etmek zorunda kaldık.

Beslenme ve hazım sorunu onun değişmez derdiydi. Hem kendisinin hem de benim “sindirim yolu”muzun iyi mi kötü m işlediğine dair en küçük bir belirtiyi anında tespit ederdi. “Gurultu” ve daha pek çok alimane kelimenin ne anlama geldiğini bana o öğretmişti. Tıp sözlüğü yemek odasındaki masanın üstünde her daim el altındaydı. Sayfalarını karıştırmaya hakkım vardı ve çeşitli hastalıkların ve ucubeliklerin resmedildiği tablolara dehşetle bakardım, siyam ikizlerini gösterenler beni özellikle etkilemişti.

Hasta olduğumda, annemin tersine, nine hiç te-laş etmemişti. Kloroformla uyutulduktan sonra, beni bademciklerimden ameliyat ettikleri dispanserin ya-tağında açıyorum gözlerimi. Başucumda iki kadın var. Acıdan ağlıyor, bağırıyorum. Annem çok yüksek sesle konuşmaya, benim için Yidişçe yanıp yakınmaya başlıyor ve doktora haber vermek istiyor. Nine ise

son derece sakın ve gülümseyerek bana, “Bir şeyciğın yok. Bir sürü dondurma yiyeceksın,” diyor. Hemen kesiyorum ağlamayı. O gün annemden koptuğumu ve diğerkadına gitgide daha çok bağlandığımı belli belirsiz seziyorum.

XIII

Anneler günü: “Kumbara”mdan para alıp tek başına Custine Sokağı’na iki kadın için hediyeye almaya gidiyorum: Bir “saç filesi” bir de tarak sanırım; iki de kartpostal alıyorum. Kartlardan birinde kocaman gülümseyen bir kadın yüzü yer alıyor, diğerinde ise oturan bir kadın var, yanında da ayakta duran bir oğlan çocuğu. Bir an tereddüt ediyorum ve ilkini, yani ikisi arasında en güzel bulduğumu nine için seçiyorum. Utanıyorum ve dükkânda yüzümün kızardığını hissediyorum. Sonra basbayağı seçimimi yaptım ve hangisinin gözdem olduğunu ilan ettim.

Birkaç sene evvel, Mareşal Pétain okullarda bir yarışma tertip etmişti: Konu, yakın zaman önce kabul edilen anneler günü vesilesiyle en güzel mektubu yazmaktı. Kazananlardan biri oldum ve ödül

olarak resimli *Ağustosböceği ve Karınca*'yı aldım. Beni, okuldaki her sınıfa, yazdığım mektubu yüksek sesle okumaya ve çalışmaya, aileye ve vatana yeniden itibar kazandıran kişinin bana verdiği ödülü sergilemeye gönderdiler.

XIV

Bilerek ya da bilmeden, nine bu güç işi kotardı: Annemin huzurunda, beni ondan ve de Yahudilikten kopardı. Kurtulmamızı o sağlamıştı ama antisemitist önyargılardan da yoksun değildi. Alameti olan küçük kemere elimi dokundurarak bir Yahudi burnuna sahip olduğumu bana o öğretmişti. Bir de “Yahudi yiyecekleri sağlığa zararlı; Yahudiler efendimiz İsa Mesih’i çarmıha gerdiler; hepsi cimri ve sadece parayı severler (vb.); çok zekiler, başka hiçbir milletten müzik ve felsefe alanında onlardaki kadar deha çıkmamıştır,” falan derdi. Ve bana Spinoza, Bergson, Einstein ve Marx’ın isimlerini sayardı. Bugün onca aşına olduğum bu isimleri ilk kez onun ağzından ve bu bağlamda duyuyordum.

Durmadan kötü yetiştirilmiş olduğumu tekrarlı-

yordu: Gülünç dini âdetlere uyuyormuşum ama hiçbir ahlaki ilkem yokmuş. “Şunu” söylememek, “bunu” yapmamak gerekirmiş, “şu” iyiymiş, “bu” kötüymüş. Beni baştan aşağıya yeniden biçimlendirmeye girişti ve eğitimimi tamamladı. Söylediklerini yazdırıyor ve *Kedi, Gelincik ve Küçük Tavşanı* ezberletiyordu. Virgülle ayırma işini beceremeyince sinirleniyordu; oysa ben ne kadar akıllıydım, kesin bilerek yapıyordum! O zaman Jeanine’le gezmeye çıkıp beni evde yalnız bırakarak cezalandırıyordu. Ceza çok iyi seçilmişti: En büyük zevkimin onunla alışverişe çıkmak, satıcıların yanında beni kızı olarak tanıtmayı ve dönüşte bira kutularını taşımak olduğunu bilmiyor değildi.

Yalnız kalınca köşemde somurtup başparmağımı emmeye başlıyordum tekrar. Konuşmayı ve yemeyi reddetmekten bitap düşmüş halde çok uzun süre böyle kalabilirdim.

Bulmaca çözmek en gözde meşgalelerinden biriydi. Elde *Larousse*, çok geçmeden ben de bu konuda çok iyi hale geldim. Bir de sürekli “büyük müzik” dinliyorduk, beni tutkunu olduğu Beethoven’a alıştırtıyordu. Kablosuz Yayın¹⁹ hep açıktı. Onu şimdi

19 La T.S.F.: *Transmission sans fil*: Kablosuz radyotelefon. Savaş sırasında direnişçilere ya da müttefiklere mesaj iletmek için kullanılıyordu (ç.n.).

bile cızırtıyı gidermek için radyo alıcısına vururken görüyorum. “İngilizleri” dinleyebilmek ve yorumlamaya çalıştığı mesajlarını yakalayabilmek için çok geç saatlere kadar radyo başında bekliyorduk. “Yıldız açtı”, tekrar ediyorum, “yıldız çiçeği açtı”. Sonra bağıırıyordu. “Bak görürsün, bu gece bombardıman olacak.” Keskin kavrayışına mı yoksa mizah anlayışına mı hayran olayım bilemiyordum, zira gülmeye, tuhaf hikâyeler anlatmaya ve “şarkıcıları” dinlemeye bayılıyordu.

Ne sıkılmaya vaktim vardı ne de yan odada hayatımıza hiç dâhil olmayan annemi çok fazla düşünmeye. Beni sadece Paul’ün geldiği geceler yanına alıyordu, zira çok geçmeden onlarla yemeğe bile oturmaya başlamıştım. Kendimi rahatsız olmuş hissediyordum: O akşamlarda, her günkü ninemi artık tanıyamaz oluyordum ve sofrada düzgün davranmak zorunda kalıyordum.

General Gaulle’ün büyük bir fotoğrafı vitrinde çerçeve içinde duruyordu. O, Fransa’yı kurtaracak büyük adamdı. Çıkartma olduğu zaman, nine bir harita aldı ve kurtarılmış şehirlerin üstüne küçük bayraklar tutturdu. Paris’in kurtulduğu gün Champ-Élysée’ye kadar yayan gittik, bir adam General’i görebileyim diye beni bir bisiklet gidonunun üstüne çıkarttı.

Daha önceleri, biraz para kazanabilmek amacıyla pasif savunma için ipten ağlar örüyordu, mekikleri de ben dokuyordum.

XV

Tüm aileyle tanıştım: Aralarında pek karşılaşmam gereken insanlar vardı, zira akrabaları, kendisini tehlikeye atarak sakladığı Küçük Yahudi kızla annesine pek de iyi gözle bakmıyorlardı. Labat Sokağı'na geldiklerinde, annemle benim odamızdan dışarı çıkmamız ve ses çıkarmamız gerekiyordu. Buna karşın, ninenin yeğeni ve vaftiz kızı olan H.'yle "görüşme" hakkım vardı, doğa bilimlerinde öğrenci olan bu kız sık sık kahvaltıya geliyordu. Nine onu çok seviyor, "Lénot" um diye çağırıyordu. Bir de öğretmen olan kız kardeşi, L., vardı; bu ikisi, ninenin, kendisi de öğretmen olan kız kardeşi M.'nin kızlarıydılar. Tüm aile L'Haÿ-les-Roses'daki küçük bir evde yaşıyordu, yani ninenin annesi olan C.'nin tam karşısında; saçlarına ak düşmüş bu çok ihtiyar hanımın tıpkı nine gibi tatlı

tatlı bakan mavi gözleri vardı. Pazarları ailece kahvaltı etmek için L'Haÿ'e gidiyorduk (ninenin iki erkek kardeşi, R. ve C., eşleri M. ve S. çoğu kez kahvaltıda hazır bulunuyorlardı, ama onlarla çok az temasım oluyordu). Fazlasıyla çekingendim ve pek konuşmuyordum. Yemekten sonra, beni saatlerce devasa bir kitaplığın bulunduğu büyük bir odada yalnız bırakıyorlardı. *Raoul Daubry*'i burada yutarcasına okuduğumu anımsıyorum.

Akşam, elimiz kolumuz daima süsenlerle, yıldızçiçekleriyle, güllerle ve yaşlı büyük annenin bahçesinden gelen frenküzümü, ahududu ya da siyah üzüm-den yapılmış reçellerle dolu kavanozlarla yüklü halde hayli geç saatte dönüyorduk.

L'Haÿ'de aile ve aile ruhu denen şeyin ne olduğunu keşfettim. Birçok kuşağın bir araya toplanabilmesi beni şaşırtmıştı. Fotoğraflar dışında, büyük annelerimi, teyzelerimi, dayılarımı ya da kuzenlerimi hiç tanımamıştım. Hepsi (ya da hemen hemen hepsi) Varşova gettosunda ölmüşlerdi. Bir gün, babamın gönderdiği bir mektup şu ibareyle geri dönmüştü: "Yanmış ev". Sonrası hiç. Babamın on erkek ve kız kardeşinden yalnızca biri kurtulabilmişti, o da Yugoslavya'da yaşıyordu çünkü. Ama o da orada Nazilerce kurşuna dizildi. Yahudi olmayan bir kadınla evli olduğundan,

ailesi tarafından reddedilmişti, babam hariç, çünkü o Fransa'ya göç etmeden önce, sanırım on altı on yedi yaşlarında, iki yıl gidip onun evinde yaşamış. Daha sonraları babam ona Paris'ten yazdığında, imza olarak bizim ufacık ellerimizi çizirdi mektupların üzerine. Savaşın yarattığı olaylar ve kocasının ölümüyle sarsılan ve canına tak eden halam Yahudiliğe dönüp iki çocuğu Hanna ve Aaron'la birlikte "İsrail"e bir moşav²⁰ kurmaya gitmiş.

Kız kardeşim Rachel onu ziyarete gittiğinde, bizim elimizde hiç kalmayan, babamın fotoğraflarından almış ve üzerlerinde ellerimizin çizimleri bulunan Yiddişçe yazılmış mektupları görmüş.

Babamın evlenmeden önceki yaşamının bu dönemine ait elimde, bugün bile beni alt üst eden ve yüreğimi sıkıştıran tamamen yıpranmış kestane rengi bir fotoğraftan başka bir şey kalmadı.. Kollarını kavuşturmuş ama ellerinden biri belirgin biçimde görünüyor. Bana kocaman görünüyor, tıpkı Kokoschka'nın bir eli gibi. Onu her şeyden çok gülüşünden, gözlüklerinin ardına gizlenmiş gözlerinin kırıışıklığından tanıyorum. Daha ne sakalı var ne de şapkası. Henüz onu neyin beklediğini bilmiyor.

20 Yerleşim, köy anlamına gelir. İsrail'de kırsal bölgelerde kurulmuş olan kooperatif, tarım köylerine denir (ç.n.).

XVI

Bir Pazar akşamı, kollarımız frenküzümü dolu, her zamankinden daha geç saatlere kalmıştık L'Haÿ'de. Bizi İtalya kapısına götürecek son otobüse ucu ucuna yetişmiştik ama metroyu kaçırmıştık.

Yayan dönmek zorundaydık. Gobelins'e vardığımızda artık gücüm kalmamıştı ve Marcadet-Poissonier'ye kadar yürümek gerekiyordu.

Nine geceyi otelde geçirmemize karar verdi. Kendimi rahatlamış hissediyordum ama bir yandan da nedendir bilinmez endişeliydim.

Aynı yatakta uyuduk. Nine mahun ağacından büyük bir paravanın arkasında soyunmuştu, bense meraklı gözlerle yataktan nasıl görüldüğünü gözetlemiştim. Labat Sokağı'nda, annemin büyük şaşkınlığına ve kızgınlığına rağmen, dairenin içinde pijama-

larla, göğsü açık dolaşmayı alışkanlık haline getirmişti ve çıplak memeleri beni büyülemişti.

Gobelins'de geçirdiğim geceden hatırımda hiçbir şey kalmadı, paravanın arkasında soyunduğu sahneye ait bu anıdan başka.

Ertesi gün, ilk metroya atladık. Telaştan deliye dönmüş annem, yakalandığımıza inanmış vaziyette bizi bekliyordu, tabii ki emniyete gidememişti.

Onu tamamen unutmuştum. Sadece mutluydum.

XVII

Annem sessiz sedasız aç ı çekiyordu: Babamdan hiçbir haber olmadığı gibi erkek ve kız kardeşlerimi ziyaret etmenin bir yolu da yoktu, ninenin önünde beni dönüştürmek, annemden ve Yahudilikten koparmak için hiçbir engel kalmamıştı. Görünen o ki tüm geçmişi gömmüştüm: Tereyağlı ve maydanozlu kanlı bifteklere bayılmaya başlamıştım. Artık babam hiç aklıma gelmiyordu. Çocukluğumun dilini mükemmelen anlamaya devam etsem de artık Yiddişe tek kelime edemiyordum. şimdi ödümü koparan şey savaşın bitmesiydi!

Bir gün, Paris'in tüm çanları hep birlikte almaya başladı. Ertesi gün, geçit törenini seyretmek için Champs-Élysée'ye kadar yayan gittik. Fırıncılarda yeniden beyaz ekmek vardı. Artık kepek unu elemeye,

karaborsadan alış veriş etmeye gerek kalmamıştı. Binadaki bazı kadınların kafaları kazınmıştı ve şaşkınlık içinde, daha dün işbirliği yapan falan kiracının Fransız İç Direniş Güçleri'nin²¹ kol bandını sergilemeye başladığını görüyorduk.

Paris'in kurtuluşuydu [Libération] bu.

Ve de anneminki. Nihayet dışarı çıkmaya, yeniden yaşamaya başlayabilir, bütün çocuklarını yanına alabilir, belki eşini yeniden görebilirdi! Nihayet özgürdü, cebinde tek kuruşu ve bir evi olmasa da. Mühür-lenmesinden sonra, işbirlikçi bir doktor tarafından işgal edilen evimizi geri almak için bir yığın davayla uğraşmak gerekecekti. Ama annemin şimdilik başka dertleri vardı, en başta kızını ondan çalmak isteyen kadının elinden beni kurtarmak; ninenin bahanesi ise annemin zaten beş çocukla zar zor baş ederken benim kendisi tarafından yetiştirilmemin benim menfaati-me olacağını ve annemin bunu pek de umursamadığını düşünmesiydi.

Hayatımızı kurtarmış olan kadına annem artık sadece öfke ve küçümseme duyuyordu. Onunla aynı evde bir saniye daha geçirmektense derhal gidip bir otele yerleşmek daha iyiydi!

21 F.F.I: *Les Forces françaises de l'intérieur*, Fransız İç Kuvvetleri (ç.n.).

Bu kesin bir kopuştu. Er ya da geç, şimdi kendi annemden bile daha çok sevdiğim kadından ayrılmam gerekiyordu. Saules Sokağı'nda şarküterilerden hazır aldığımız yiyecekleri gaz ocağında ısıttığımız, sefil bir otel odasında onun yatağını paylaşmak zorunda kaldım. Yemek yemeyi reddediyor ve zamanımı, annem nineyi görmem için beni ona götürmeye razı oluncaya kadar ağlayarak geçiriyordum: “Günde bir saat” diyordu sonunda, o da ayrılığa alışayım diye, “bir dakika daha fazla olmaz!” Süreyi birkaç dakika aşsam, kıldan yapılmış küçük kırbacın darbeleri karşılıyordu beni. Tuhaf bir şekilde, annem, verandaya bakan pencereden geçtiğimiz gün onu yanına almayı düşünmüştü ...

Çok geçmeden her yanımda morluklar içinde kaldı ve annemden nefret etmeye başladım. Onunla otelde yaşamak tahammül edilemez hale gelmişti. Bazen Labat Sokağı'ndan çok uzakta oturan Yahudi arkadaşlarından birinin yanında kalmaya gidiyorduk. Annem tek başıma metroya binmemden korkuyordu, bu yüzden de nineyi görmeye gitme hakkımı geri aldı.

Dikkatinden kaçırverdiğimde, yine de gidip ninede kalmaya karar verdim. Onun istediği tek bir şey vardı: Beni yanında tutmak! Ama kanunlar anneme geri dönmemi icap ettiriyordu ve o da bunun farkındaydı.

Bu yüzden bir okulun avlusunda bir anda düzenlenen bir Direniş Güçleri mahkemesinde nineye dava açtı. Nine orada beni “istismar” etmeye yeltenmek ve anneme kötü muamele etmekle suçlandı. “İstismar” etmekle neyin kastedildiğini pek anlayamıyordum, ama yalan söylediğine kesin olarak inanıyordum. Hayatımızı borçlu olduğumuz ve son derece sevdiğim kişinin haksız yere suçlanmasına kızgındım! Ben de mahkemenin önünde çürüklerle kaplı baldırlarımı göstererek annemi suçladım ve duruşmada hazır bulunanlarda acıma hissi uyandırmayı başardım. Annemin, bizi evinde barındıran ve Labat Sokağı’nda olup bitenler hakkında çok kötü şeyler duyan Yahudi arkadaşı da hayretler içinde kaldı ve birden taraf değişti. Annemin beni kırbaçla dövdüğünü doğruladı.

Direniş Güçleri mahkemesi beni nineye verme kararına vardı.

Birkaç saniye sonra, ben ve nine, Marcadet Sokağı’ndaki küçük bir kafede bir telefon kabinindeydik. Gülümseyerek elimden tuttu ve dostu Paul’e telefon etti: “Halloldu, ufaklık benim yanımda kalıyor!”

Çok garip bir rahatsızlık duyuyorum. Nedenini anlamasam da kendimi ne zafer kazanmış, ne son derece mutlu ne de içim rahatlamış hissediyorum.

Kafeden çıkınca, midem kasıldı, korkuyordum.

Sanki bir suç işlemişim gibi, sanki yine “aranıyordum” gibi sokağın dört bir tarafına baktım.

Gerçekten de öyleydim. Labat Sokağı’ndaki binanın beşinci katında, kendisine eşlik eden iki adamın yanında annem basamakta dikiliyordu. Beni sertçe nineden çekip aldılar ve sokağa kadar kollarında taşıdılar. Annem bana bir tokat atıp Yidişçe: “Ben senin annenim! Ben senin annenim! Mahkemenin ne karar verdiği umurumda bile değil! Sen bana aitsin!” diye bağırdı.

Tepiniyor, bağılıyor, hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. Ama aslında rahatlamıştım.

XVIII

Sanatın Çocukluğu [L'enfance de l'art] başlıklı ilk kitabımın kapağına bir Leonardo da Vinci, meşhur “Londra taslağı”nı²² koymaya karar vermiştim. İki kadın, Meryem ve Azize Anna, yan yana birbirine sokulmuş, “mutlu bir gülümsemeyle”, Vaftizci Yahya ile oynayan çocuk İsa’nın üzerine eğilmişlerdir.

Freud: “*Tabloya çocukluk yaşamının bir sentezi aktarılmıştır ve içerdiği ayrıntılar Leonardo’nun en özel yaşantılarına ilişkin izlenimlerle açıklanabilir ancak: Baba evinde, Üstat Leonardo, iyi yürekli üvey annesi Donna Albiera’yı bulmakla kalmamış, öyle sanıyoruz ki bütün büyükanneleer gibi pek sevecen olan baba tarafından büyükannesi Monna Lucia’ya da kavuşmuştur. Bu durumun,*

22 “Meryem ve Çocuk İsa Azize Anna ile Birlikte” adıyla bilinen ve Londra’daki Ulusal Galeri’de bulunan taslak. Burada üç kuşak [çocuk İsa, anne Meryem, Meryem’in annesi Anna] resmedilmiştir (ç.n.).

Leonardo'da, bir anne ile bir büyükannenin kanatları altında geçen bir çocukluğu sanatsal olarak dışavurma düşüncesini uyandırdığı akla gelebilir [...] Leonardo'nun çocukluğu da, tıpkı bu tablo gibi pek dikkate değer bir özellik taşır. Biri, üç ila beş yaşındayken kendisinden koparılıp alınan öz anne, ötekisi genç ve sevecen üvey anne, yani Donna Albiera olmak üzere iki annenin elinde büyümüştür Leonardo. Çocukluğundaki bu gerçeği başta değinilen ilk gerçeikle, anne ve büyükannenin bir arada bulunuşuyla birleştirip kaynaştırarak yoğun bir bütünlüğe gidiş, Leonardo'nun ruhunda Ermiş Anna kompozisyonunun doğmasını sağlamıştır. Bu kompozisyonda çocuğun uzağında bulunup büyükanne rolünü oynayan figür, dış görünümü ve oğlanla tablodaki mekânsal ilişkisi bakımından annelerden ilkinin, yani öz annenin (Caterina) yerini tutmaktadır. O mutlu gülümsemeyi kadının yüzüne konduran sanatçı, talihsiz annenin bir vakit kocası gibi şimdi de oğlunu soylu rakibi Donna Albiera'ya kaptırmaktan duyduğu hıncı yok saymış, onu örtüp gizlemiştir [...] Leonardo beş yaşını bile doldurmamışken baba evine alınmış, genç üvey anne Albiera oğlanın duygu dünyasında kuşkusuz öz annenin yerini tutmuş[tur].”²³

23 [Bazı değişikliklerle bkz.] Sigmund Freud, *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*, “Leonardo da Vinci'nin Bir Çocukluk Anısı”, YKY, 2012 (5. Baskı), çev. Kâmuran Şipal, ss. 69, 70, 79 (ç.n.).

XIX

Hitchcock'un *Kaybolan Kadın*'ı [*The Lady Vanishes*] en gözde filmlerimden biridir. Bu filmi birçok kere seyrettim ve trende uyuklayan (Iris adındaki genç bir İngiliz) kahramanın karşısında oturan ufak tefek tatlı ihtiyar Bayan Froy ortadan kaybolduğunda hep aynı içgüdüsel kaygıya kapılıyorum. Özellikle de yerine o olduğunu iddia eden başka bir kadın geçtiğinde. Kaybolan bu hanımefendiyi aramak için trenden ayrılan Iris, gördüğü halüsinasyonlara trene binmeden önce kafasına aldığı darbenin yol açtığını söyleyen Praglı sahte doktor tarafından yarı yarıya ikna edilmiş halde ikinci kez kendi kompartımanına geldiğinde kaygı doruğa ulaşır: Tatlı ihtiyar Bayan Froy trene hiç binmemiştir, Iris'in karşısında en başından beri, aslında komplocuların Bayan Froy'un

yerine koyduğu bu diğer kadın oturmaktadır. Benim için tahammül edilemez olan şey, birden ihtiyar kadının iyicil “anaç” yüzünün yerinde (zaten filmde de onun iyi bir anne imgesi olduğu sezdirilir: Küçük kayak istasyonundaki dağları “bebek başlıkları”²⁴ diye adlandırır; yanında hep yedek yiyecek bulundurur; handa yeterli yiyecek kalmadığında İngiliz misafirlere peynir verir; trende Iris’i “özel” çayını paylaşmak için restoranlı vagona davet eder; onunla ilgilenir, uyumasını öğütler, nihayet kendini çocuk korosu yöneten bir müzik hocası olarak tanıtır) onun yerini alan kadının yüzünü görmektir (ihtiyarın kıyafetlerini giymiştir, ama aslında istihbarat teşkilatından gizli bir ajandır, bizim ihtiyar ise başka bir kompartımanda casuslar tarafından sımsıkı bağlanmış ve ağzı kapatılmıştır); tam onunla yeniden karşılaşmayı beklediğimiz an, tatlı hanımefendinin yumuşak ve güleç yüzünün yerinde ürkütücü biçimde sert, sahte, uçucu, tehditkâr bir yüz görmektir.

İyi memenin yerine kötü meme, biri diğerinden eksiksizce ayrılmış, biri diğerine dönüşmüş.

24 Aslında filmin İngilizce orijinalinde bayan Froy söz konusu dağları “Dost canlısı komşular”a benzetir: “Kar beyazı şapkalarıyla anne ve baba dağlar; ve yeğenlerle kuzenler, onlar o kadar büyük değiller, şapkaları daha küçük, en sağda da şapkası olmayan küçük tepecik yer alır...” (ç.n.).

XX

Yapılan yargılamadan ve ortaya çıkardığı olaylardan sonra annemle ben yeniden otelde yaşamaya başladık. Bundan böyle nineciğime gitmek konusu kesin olarak yasak! Ama çok geçmeden, annemin kız ve erkek kardeşimi almak için Noncourt'a gitmesi gerekti. Dahası birkaç sorunu halletmek için acele çağrılıyordu. Benimle ne yapacağını bilemedi ve her şeye rağmen beni yeniden nineye emanet etmeye karar verdi.

Birbirimize kavuşmalarımız düşsel bir güzelliğe (*idyllique*) sahipti. Birlikte geçireceğimiz çok fazla zamanımız olmadığını biliyorduk. Arka plandaki kaygıya rağmen sevincimiz büyüktü ve yaklaşık bir ay süren tüm bu dönem boyunca, bu kez artık ne gece ne de gündüz ayrı düşmek için, onun odasında aynı yatakta uyuduk.

Özellikle de ilk geceyi hatırlıyorum, son derece heyecanlı ve coşmuş durumdaydım. Sadece bu kadar yakınında olduğumu hissetmek bile beni “tuhaf” bir hale sokuyordu. Sıcak basmıştı, susamıştım, kızarmıştım. Nutkum tutulmuştu, söyleyecek söz bulamıyordum, bana neler olduğunu hiç anlayamıyordum.

Savaş bittiğinden Doudeauville Sokağı’ndaki okulumla dönebilirdim artık. Ağzım kulaklarıma varıyordu. İki yıllık bir ara olmasına rağmen kendimi eski arkadaşlarımla aynı sınıfta buldum: Olga Trokacheff, Simone Vidal, Geneviève Lablanche. Bütün derslerden 10 üzerinden 10 alıyordum ve yeni öğretmenime tapıyordum.

Okul Labat Sokağı’na hayli uzaktı; nine çıkışta beni almaya geliyordu. Dükkânların vitrinlerine baka baka ve her konuda uzun sohbetlere dalarak yayan dönüyorduk. Kendimi hiç bu kadar doymuş hissetmemiştim.

Bana, uzun zamandır hayalini kurduğum bir resim kutusu ile guaj boyalar aldı; gidip dostu Paul’un Flandre Sokağı’ndaki kitapçısından satın aldığımız resimli küçük bir *Larousse* sözlük ve Dickens’ın masallarını hediye etti. Beni oyuncak bebek sahibi olmaya, daha çok da “suda yıkanan” küçük bebeklerden almaya özendirdi (yemek yemeyi reddettiğimizde

annemin bizi tehdit edip korkutmak için kullandığı oyuncak bebeklerin ya da kuklaların gözleri beni hâlâ korkutuyordu), hangisini seçeceğim konusunda uzun süre tereddütte kaldım, zaten sonunda tam olarak karar vermeyi de başaramadım.

Günlerden bir gün. Saat 4:30. Okulun bitimi. Çıkışa doğru aceleyle ilerliyor, nineyi arıyorum. Ama bekleyen o değil, beni kati olarak geri almaya gelen annem. Kalbim gümbür gümbür atmaya başlıyor. Korkunç bir durum. Bir elveda demek için bile Labat Sokağı'na gitmeye hakkım yok.

Ertesi gün Nonacourt'a gitmek için yola çıkmıştık bile.

XXI

Annem belediyeden küçük bir daireyle birkaç mobilya almayı hesaplıyordu. Beklerken, misafirhane ya da düşkünlerevi işlevi de gören hastaneye yedi kişi sıkış tepiş yerleştik. Yiyecekler yavandı ve bu gibi yerlerde alışlagelmiş saatlerde, yani sabahın köründe ve akşam çok erken saatlerde derhal silinip süpürülmeleri gerekiyordu. Her yanımız yaşlılarla, sakatlarla, cücelerle (aralarından bir tanesinin adının Nénesse²⁵ olduğunu hatırlıyorum), hastalarla çevriliydi.

İyi ki okul, sınıf arkadaşlarım ve ilk kalışımızdan tanıdığım öğretmenimiz Madam Morin vardı. Fakat çok geçmeden her şey benim için katlanılmaz hale

25 Argoda “karı, eş” demek olan kelime, telaffuz itibarıyla, [kadın] cüce anlamına gelen “naine”den türetilmiş izlenimi yaratıyor (ç.n.).

geldi. Nineyle řu ya da bu řekilde mektuplařma olanađım yoktu. Annem onunla gireceđim her tűrlű iliřkiye, mektuplara dahi yasak getirmiřti.

Ama ne pahasına olursa olsun onu gűrmem gerekiyordu. Bir gűn okuldan sonra hastaneye dűnmeme-ye ve Paris'e ve oradan da ninenin kaldıđı Labat Sokađı'na gitmek için "otostop" yapmaya karar verdim.

Dokuz buçuk yaşında, cebimde metelik olmadan, hűviyetsiz otoyola ıktım. Birkaç araba durmadan geçip gitti. Son derece tedirgindim. En sonunda bir kamyon durdu. İçinde birden fazla adam vardı.

İçlerinden biri: "Burada ne yapıyorsun?" dedi.

– Annemi kaybettim. Paris'te yařıyor. Beni oraya gűtűrebilir misiniz?

Ninenin adıyla adresini verdim.

"Atla!"

Beni kamyonun arkasına, bir yığın molozun orta yerine yerleştirdiler.

"Kurtulduđumu" sanıyorum. Bu kadar kolay olacađını dűřűnmemiřtim! Yalan sűylemek, bařkalarını attıđım yalanlara inandırmak ne kadar da kolaydı! Beni Paris'ten sadece yűz kilometre ayırıyordu. Hiçbir řeyden řűphelenmiyor, řimdiden vardıđıma inanıyordum.

Bindiğim yerden altı kilometre sonra kamyon dur-

du. Ne oluyor? Saint-Rémy-sur-Eure’de jandarmanın önündeyiz! Kamyoncular anlattığım hikâyeyi “yutacak” kadar saf değıllermiş. Her halükârda beni jandarmaya teslim etmeyi yeğliyorlar.

Beni uzun süre büyük bir odada bekletiyorlar. Kalbim gümbür gümbür atıyor. Ne anlatacağım şimdi? Bana ne yapacaklar acaba?

Doğruyu söylüyorum ve iki jandarmanın arasında Nonancourt Hastanesi’nin yolunu tutuyorum. Annem çığlıklarla ve kamçı vuruşlarıyla karşıyor beni. Saatlerce (günlerce belki?) tuvaletlere kapatıyor.

(Ordener Sokağı’ndayken, bağrışmalarımızın, ağlaşmalarımızın ya da tartışmalarımızın sonu gelmediğinde, “Maredewitchale”in²⁶ geleceğı tehdidiyle bizi sandık odası olarak kullandığımız karanlık bir odaya kilitlerdi²⁷.)

Çocukluğumun bu hayaletimsi ve dehşet verici figürünü, beni evden uzağı götürerek cezalandıracak olan çok yaşlı bir kadın kılığında canlandırırdım gözümde.

26 *Comment s’en sortir?*, Cauchemar’da Yahudi folklörüne ait [et yiyen] bu kişiliğı anıştırmada bulunmuştum; adı Hint-Avrupa kökenli olan ve ölümü, özellikle de boğularak ya da çiğnenip yutularak her türden yavaş yavaş ölmeyi akla getiren *mer* [ölmek] sözcüğünden türemiştir.

27 Küçük bir kitap yazmıştım, başlığı: *Camera obscura*.

XXII

Az zaman sonra belediye tarafından tahsis edilen iki odalı bir yere taşındık, yedi kişi bu küçücük dairede yaşamak zorundaydık. Alt alta üst üste durumdaydık ve her yatakta iki kişi olmak üzere hepimiz aynı odada kalıyorduk. Kızamığa yakalandım ve bu hastalığı daha önce atlatmış olan Annette hariç bütün kardeşlerime de geçirdim. Yeniden hepimizi yatakta görüyorum, annem bize hodan suyu içiriyor. Bir ara dönemdi bu. Artık dayak yemiyordum (ne olursa olsun, sonunda kamçıyı bir deliğe gömmüştüm).

Durmadan hastalanıyordum. Kızamıktan sonra bu sefer akciğerlerim kan topladı, 40° dereceden fazla ateşle yattım, ardından da akciğer apsesi geldi. Yeniden hastaneye dönmek zorundaydım ama bu sefer hasta olarak. Beni, gece gündüz öksürüp tükürmemi

duymaya tahammül edemeyen ihtiyar kadınların çoğunlukta olduğu ortak bir koğuşa koydular. Orada iki buçuk ay kaldım. Başlarda ateşten dolayı sayıklıyordum ve üstüne vücut bitleriyle uğraşıyordum. İki ay boyunca ateşim hep 36 derecenin üstündeydi, öylesine zayıflamıştım ki yataktan kıpırdamam yasaktı. O dönem henüz antibiyotikler yoktu: Bana gayakol ve okaliptüs iğneleri yapıyorlar, “sarma” ve hacamat uyguluyorlar ve bol bol “sterilize” süt içiriyorlardı.

Çok mutsuz değildim: Artık annemin yanında olmadığı için, Annette’i gizlemiş olan ve durumu gayet iyi anlayan kadının suça ortak oluşu sayesinde ninenin mektuplarını alabilmekten memnundum, bana cevap için pul ve kitaplar yolluyordu. Hem sonra “ziyaretçiler”im de vardı: Sınıftan arkadaşlarım ve bana “Nelson” koleksiyonundan kitaplar getiren Jeannette.

Zamanımı bana getirilen her şeyi okumakla geçiriyordum: *Vermot* yıllığından tutun da Maeterlinck’in *Karıncaların Yaşamı*’na kadar tüm kitapları. Anladığım kelimeleri deftere kaydediyor, anlamlarını sözlükte arıyordum. Böylece ezbere bildiğim küçük bir repertuvar oluşturmıştım. Oraya yazdığımı hatırlıyorum, HASE: Dişi tavşan.

Hastanenin çamaşırcısı Madam Aubault bana büyük sevgi duyuyordu ve ayağa kalkabilir hale gel-

diğimde amaşırhaneyeye onun yanında okumaya gidiyordum. Benim yaşlarımda küçük bir oğlu vardı, Claude; daha sonraları beni sıkı sık Madeleine'deki evlerine Pazar kahvaltısına davet ederdi, bahçede oğluyla oyun oynardık.

Hastaneden çıktığımda köyde şenlik vardı. Ayaklarımın üzerinde zorlukla duruyordum. Atış ve piyango standları ile çarpışan arabalar, salıncaklar, atlıkarıncalar arasında yalnız başıma geziniyordum. Mesaideki bir itfaiye görevlisi beni öyle görünce birlikte bir tur tahterevalliye binmeyi teklif etmişti.

Eve dönünce tekrar okula başladım. Ama çok uzun sürmedi, çünkü nisanda hasta düştüm, okul döneminin de sonu geliyordu. Karnemi²⁸ [D.E.P.P] aldım ve ödüllerin dağıtıldığı gün şarkılı bir piyeste (*Madame Capulet ve komşusu Picarde*) Madam Capulet rolünü oynadım. Madam Aubelt bana hastaneden ödünç olarak yaşlı kadın kıyafetleri temin etmişti, yaptığım mimiklerle herkesi güldürerek büyük alkış aldım. Göğsü kabaran annem “Benim kızım! Benim kızım” diye bağınıyordu. Utanmıştım.

Jules Ferry Lisesi'nde son yılımı bitirdiğimde, üstün başarı ödülü alanların aileleri ödöl törenine davet

28 D.E.P.P [*De la prospective et la performance*]: Kestirim ve performans karnesi (.n.).

edilmişti. Liseyi “bırakmam” için elinden geleni ardına koyduğunu ve “eve para getireyim diye” beni kardeşlerim gibi bir işte çalışmaya zorladığını “unutan” annem, adım okunduğunda benzer bir sahneyi tekrar etti, bense kürsüde, yer yarılısın da içine gireyim istiyordum.

Görünüşe bakılırsa hastane bana iyi gelmişti. Çıkışta sanki ailemle barışmıştım, hatta nineyi unuttuğumu sanıyordum. Bir yıl akıp gitti. Annem köyde sıkılmaya başlamıştı. Paris’e dönme kararı alındı. XVIII. bölge belediyesi Porte de la Chapelle’de, felaketzedeler için bir “daire”yi kullanımımıza tahsis etmişti.

XXIII

Çoğunlukla, yaşadığım macerada çektiğim acıları paylaşan kız kardeşim Annette bana eşlik ederken nineyi yeniden görmeye başlamıştım. Annem kaderine boyun eğip boş vermiş gibi görünüyordu. Ama çok geçmeden beni yeniden Labat Sokağı'ndan uzaklaştırarak, Annette'le birlikte dokuz aylığına Hendaye'ye, Ville de Paris hastanesindeki çocuk sağlık evine gönderdi (Hasta çocuklar koğuşunda kısa bir süre kalmıştım). Oradayken nineyle düzenli olarak mektuplaşma imkânı buldum ve hemşirelerden biri olan Madam Navaille'ye kuvvetli biçimde bağlandım. Gitme anı gelip çattınca, ayrılık bir kez daha içimi paramparça etti.

Dönüşümüzde, Yahudilikle yeniden ilişki kuralım diye annem bizi, aileleri tehcir edilmiş çocukların bu-

lunduğu, izciliğe ve teknik eğitime yönelik olan Mo-issac'taki çocuk evine yolladı. Moulin'de beş yıl kaldım. Bütün bir yıl boyunca dini ayinlere ve topluluk yaşamına katılmayı reddettim. Meydan okumak için, Cuma akşamları önlükle yemeğe iniyordum. Sonra, çok sevdiğim bir izci lideri olan ve kendi masasında yememe izin veren –ki bu bir ayrıcalıktı– Pierre W.R.'ın etkisiyle yavaş yavaş kaynaşmaya başladım. İzciliğin ve kamp kurmanın “zevklerini” tatmayı öğrendim, koroya katılıp flüt çaldım (ta ki üçüncü kattaki odamın penceresinden onu yanlışlıkla Tarn nehrine düşürdüğüm güne kadar). Yeniden İbranice öğrendim, tüm ibadetleri yapıyor, yıllık üç orucu tutuyordum: Çocukluğumdaki tüm dini yasaklara yeniden riayet ediyordum.

Aynı zamanda, öğretmenim aracılığıyla, el altından nineden mektup almaya devam ediyordum.

Moulin'de çabucak marjinal bir tip haline geldim. İlköğrenimim bittikten sonra, diğer pek çokları gibi teknik bir öğrenim görmemiş ama şehrin karma eğitim yapan klasik kolejine gönderilmiştim. Cumartesi günü oraya gidebilmek için ayinleri kaçırıyor ve hatta o gün ödevlerimi yapıyordum.

Dikkate değer bir kadın olan kütüphaneci Madam

Cohn²⁹ kütüphanede çalışabileyim diye anahtarları bana bırakıyordu, burası elektrikli kaloriferi fişe takarak kışın ısınabildiğim tek salondur, çünkü pek çok kişiyle paylaştığımız daracık odalar ısıtılmıyordu. Dersler ve hocalarım (henüz yüksek öğretmenlik sınavına hazırlanan oldukça genç erkekler) beni git gide içlerine çekiyordu. Latince-Yunanca hocası M. Bardoux ile matematik hocalarım M. Artigues ve M. Batmalle'e bayılıyordum. Çalışırken çok ciddi olsam da gülüp eğlenmeyi de seviyordum. Derslerin sonunda şöyle bilmeceler soruyordum örneğin: "Bir matematikçi için doruk noktası nedir? Bilmiyor musunuz? Pitagoras'ın masasında kare kökleri yemek." Ve bütün sınıf gülmekten kırılıyordu.

Esprî anlayışımı özellikle beğenen başka bir öğrenciye çok geçmeden bağlandım. Onunla aynı sınıfta olmak için beşi "atlamış"ım. Önce yanlış "yönlendirildiğim" ve sonra da savaş nedeniyle biraz geriden geldiğim için, altıncı sınıfta yaşımdı diğerlerine göre büyük kalmıştı; dolayısıyla sportif faaliyetleri üst sınıftan öğrencilerle yapıyordum. Monique Delrieu'yü önce baskette tanıdım; birlikte küçük komşu köyde

29 Daha sonra, *Walter Benjamin*'le *Gershom Scholem*'in *Mektupları*'nı okurken, onun Benjamin'in yakın bir arkadaşı olduğunu öğrendim. Tuhaf bir biçimde, hayatımın, aralarında hiçbir bağlantı görmediğim iki dönemi birbirine bağlanıyordu.

maçlar yaptık ve çok geçmeden “ayrılmaz” olduk. Avlusunda palmyelerin ve basket potalarının olduğu ve Moissac’taki yaşadığım bu dönemde en güzel zamanlarımı geçirdiğim bu küçük koleji yeniden düşündüğümde mutluluk duyarım.

Monique, ders kitaplarını bana ödünç veriyor, ben de ezbere öğreniyordum: Bunları alacak hiç param yoktu. “Etezyen rüzgârları” konusunda yazdığım bir coğrafya kompozisyonundan 19/20 almıştım, mevzudan kesinlikle hiçbir şey anlamamıştım ama kitabın bu konuyla ilgili sayfası tümüyle ezberimdeydi.

Moissac Belediyesi Moulin’i [Değirmen] on yılılığına ödünç vermişti. İkinci sınıfı bitirdiğimde, tüm ev ahalisi Laversine’de, Rothschildlere ait bir şatoya taşındı. Okul hayatıma devam edeceğim Creil Lisesi’nde Yunanca öğretilmiyordu. Bu yüzden, iki yıl boyunca nasıl bir cehennem hayatı yaşayacağımdan habersiz, annemin yanına, Langlois çıkmazına dönmek zorunda kaldım; lise bitirme sınavlarına hazırlandığım bu süreç boyunca liseye devam edip ödevlerimi yapabilmek için berbat maddi koşullarla savaşmam gerekecekti. Durumu felsefe hocamla Jules-Ferry Lisesi müdiresine açıklayan nine sayesinde, her şeye rağmen öğrenimimi bitirmeyi başardım. Yemekli yatısız burs alıyor ve öğle yemeklerini lisede yiyordum;

ama akşamları, öğlen yediğim bu bifteklerin neye mal olacağını biliyordum! Annemle benim aramda, akşam yemeği sırasında korkunç sahneler cereyan ediyordu. Sık sık açlık grevi yapıyor, zulaya şeker saklıyordum.

Annem geceleri erkenden ışığımı kapatıyordu; elektrikli bir lamba yardımıyla, yorganın altında, Sartre'ın *Özgürlük Yolları*'nı okuduğumu hatırlıyorum.

Bu iki yılın sonunda, yedi kilo zayıflamış ve tüm dini ibadetleri terk etmiştim.

Tam öğrenim bursu aldım ve bu bana, Docteur-Blanche Sokağı'nda lise yurdunda kalarak önce bir *khâgne*, sonra da bir *hypokhâgne*³⁰ yapma olanağı sağladı: Burada, hayatımda ilk kez sadece bana ait bir odaya sahip oldum.

Nine Sables-d'Olonne'e taşınmıştı. Yazın bir aylık tatili orada, onun yanında geçirdim. Deniz kıyısında geziyorduk. Ona uzun uzadıya lisedeki arkadaşlarımı, benim biletlerimi de alarak beni Comédie-Française tiyatrosunun "en üst balkon" kısmına ve sinemaya götüren arkadaşım Isaure'yi, Luxembourg bahçesinde bir merdivenin basamaklarına oturup sandviç yiyerek

30 Fransa'da Yüksek Öğretmen Okulu'na girmek isteyen "pekiyi" dereceli öğrencilerin fazladan birer yıl gittikleri *hazırlık* sınıfları-na (*Hypokhâgne* - *Khâgne*) okul argosunda verilen adlar (ç.n.).

Tanrı'nın var olup olmadığına dair yaptığımız saatler süren tartışmaları anlatıyordum.

Üniversite öğrencisiyken, Deutsch de la Meurthe pavyonunda üniversite lojmanlarında kalıyorum. Başka bir yaşam başlıyor. Birkaç yıl nineyle tüm bağlantımı kesiyorum: Artık bana sürekli geçmişten bahsettiğini duymaya ya da beni hâlâ “küçük tavşan”ım ya da “tatlışkom” diye çağırmasına katlanamıyorum.

Daha sonraları onu yeniden görmeye gittiğimde bana hep bir erkek arkadaşım eşlik ediyor.

Yakın zaman önce Sables'daki bir düşkünler evinde öldü nine. Elden ayaktan iyice kesilmiş ve gözleri yarı kör olduğundan artık sadece “büyük müzik” dinleyebiliyordu. Telefonda bana hâlâ duyduğu Beethoven ezgilerini mırıldanıyordu.

Cenaze törenine gidemedim. Ama rahibin, mezarı başında, savaş sırasında küçük bir Yahudi kızını kurtarmış olduğunu hatırlattığını biliyorum.

Gerçekten de bir daha göremedik babamı. Bir haber de alamadık, sadece Drancy'den yollanmış bir kart, me-nekşe rengi mürekkeple yazılmış, üzerindeki pulda Ma-reşal Pétain'in resmi var. Bir başkasının eliyle Fransızca yazılmış. Genelde bizimle iletişim kurarken kullandığı diller olan Yidişçe ya da Lehçe yazmasını yasaklamışlar elbette Savaştan sonra, Auschwitz'den vefat ilanı geldi. Toplama kamplarına gönderilmiş diğer sürgünler geri döndüler. Bir Yom Kippur günü, sinagogda, tehcir edilmişlerden biri babamı Auschwitz'de görmüş oldu-ğunu iddia etmişti. Orada bir sene hayatta kalmış. Kapo olmuş Yahudi bir kasap (ölüm kampından döndükten sonra, Rosiers Sokağı'nda tekrar dükkân açmıştı), ça-lışmayı reddettiği bir gün onu kazma darbeleriyle öldü-resiye dövmüş ve canlı canlı gömmüş: O gün Şabatmış: "Hiçbir kötülük yapmadı," demişti, "sadece biz kurban-lar ve cellatlar için Tanrı'ya dua ediyordu."

Bunun için, başka pek çoklarıyla birlikte babam da bu sonsuz şiddete maruz kalmıştı: Auschwitz'de ölmek, hiçbir ebedi İstirahate saygı gösterilemeyen, gösteril-me-yecek bu yerde.

SARAH KOFMAN

13 TL